

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ Ը

ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏԳԱՍՄԱՎՈՐՆԵՐԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿՈՂՄԻՑ 21.06.2014Թ. ԸՆԴՈՒՆՎԱԾ՝ «ԿՈՒՏԱԿԱՅԻՆ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ /ՀՕ-67-Ն/ ԵՎ ԿԻՑ՝ ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն ԵՎ ՀՕ-77-Ն ՕՐԵՆՔՆԵՐԻ, ԻՆՉՊԵՍ ՆԱԵՎ ԴՐԱՆՑ ՀԵՏ ՀԱՍՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԿԱՊԻ ՄԵՋ ԳՏՆՎՈՂ «ԵԿԱՍՏԱՅԻՆ ՀԱՐԿԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ (ՀՕ-246-Ն) 6-ՐԴ ԵՎ 10-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՍՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՑԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

7 հուլիսի 2015թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ա. Գյուլումյանի, Ֆ. Թոխյանի, Ա. Թունյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի (զեկուցող), Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի,

մասնակցությամբ (գրավոր ընթացակարգի շրջանակներում)՝

դիմողի ներկայացուցիչներ Ա. Մինասյանի, Մ. Խաչատրյանի, Ա. Զեյնալյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության պետ Հ. Սարգսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի առաջին մասի 3-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 21.06.2014թ. ընդունված՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի /ՀՕ-67-Ն/ և կից՝ ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն և ՀՕ-77-Ն օրենքների, ինչպես նաև դրանց հետ համակարգային կապի մեջ գտնվող «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի (ՀՕ-246-Ն) 6-րդ և 10-րդ հոդվածների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՀՀ Ազգային ժողովի թվով 33 պատգամավորների՝ 03.10.2014թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Դիմողի միջնորդությամբ գործի դատաքննությունը հետաձգվել և նշանակվել է 2015թ. հուլիսի 7-ին:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողների գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, ՀՀ կառավարության կողմից ՀՀ սահմանադրական դատարանի պահանջով ներկայացված պարզաբանումները, հետազոտելով վեճի առարկա օրենքները և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքը, ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն և ՀՕ-77-Ն ՀՀ օրենքները ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել են 2014թ. հունիսի 21-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2014թ. հունիսի 27-ին և ուժի մեջ են մտել 2014թ. հուլիսի 1-ից:

«Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2010թ. դեկտեմբերի 22-ին (ՀՕ-246-Ն), ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2010թ. դեկտեմբերի 30-ին և ուժի մեջ է մտել 2013թ. հունվարի 1-ից:

«Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածով, հաշվի առնելով ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2014 թվականի ապրիլի 2-ի ՍԴՈ-1142 որոշումն ու դրանում

արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքն ամբողջությամբ շարադրվել է նոր խմբագրությամբ:

ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն և ՀՕ-77-Ն ՀՀ օրենքներով փոփոխություններ և լրացումներ են կատարվել համապատասխանաբար՝ «Ներդրումային ֆոնդերի մասին» ՀՀ օրենքում, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում, «Եկամտային հարկի և պարտադիր կուտակային վճարի անձնավորված հաշվառման մասին», «Եկամտային հարկի մասին», «Մնանկության մասին», «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին», «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին», «Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին», «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» և «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքներում, որոնք կոչված են ապահովելու «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի իրացումը:

«Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի՝ «Նվազեցվող եկամուտները» վերտառությամբ վիճարկվող 6-րդ հոդվածը սահմանում է նվազեցվող եկամուտների տեսակները, որոնք, համաձայն նույն օրենքի 4-րդ հոդվածի 3-րդ մասի, հաշվի են առնվում հարկվող եկամուտը որոշելիս:

Տվյալ հոդվածը փոփոխվել է վիճարկվող ՀՕ-71-Ն օրենքով, ինչի արդյունքում որպես **նվազեցվող եկամուտ են համարվում նաև, ի թիվս այլնի, ՀՀ օրենսդրության համաձայն վճարված բոլոր տեսակի կենսաթոշակները**, այդ թվում՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով կուտակային բաղադրիչի շրջանակներում վճարվող կուտակային կենսաթոշակները («Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետ), ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով կամավոր կենսաթոշակային բաղադրիչի շրջանակում հարկ վճարողի կողմից իր համար և (կամ) հարկ վճարողի համար երրորդ անձի (այդ թվում՝ գործատուի) կողմից կատարված կամավոր կենսաթոշակային վճարները՝ հարկ վճարողի հարկվող եկամտի 5 տոկոսը չգերազանցող չափով («Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետ), ՀՀ կենսաթոշակային համակարգի կուտակային

բաղադրիչի շրջանակներում անձանց համար (օգտին) Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի միջոցներից կատարվող կուտակային վճարները («Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետ), «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով կուտակային բաղադրիչի շրջանակներում հարկ վճարողի համար (օգտին) կատարած կուտակային վճարների հաշվին մինչև կուտակային կենսաթոշակ ստանալու իրավունքի ձեռքբերման՝ օրենքով սահմանված ժամկետը լրանալը ստացվող եկամուտները («Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետ), ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխան՝ ժառանգության և (կամ) նվիրատվության կարգով ֆիզիկական անձանցից ստացվող գույքը և դրամական միջոցները («Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 13-րդ կետ):

«Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի՝ «Եկամտային հարկի դրույքաչափերը» վերտառությամբ վիճարկվող 10-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է եկամտային հարկի դրույքաչափերը, իսկ նույն հոդվածի 2-9-րդ մասերով սահմանված են բացառությունները: Դրանցից երկուսը, որոնք սահմանված են նույն հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերով, առնչվում են «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքին: Մասնավորապես, «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերը սահմանում են հետևյալ բացառությունները.

«2. Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով կամավոր կուտակային կենսաթոշակային սխեմայի շրջանակում կուտակված միջոցները օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերում ֆիզիկական անձի կողմից միանվագ ստացման դեպքում եկամտային հարկը հաշվարկվում է սույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված դրույքաչափերով՝ հաշվի չառնելով սույն օրենքով սահմանված նվազեցումները:

3. Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով կամավոր կուտակային կենսաթոշակային սխեմայի շրջանակում հարկ վճարողի կողմից իր համար և (կամ) հարկ վճարողի համար երրորդ անձի (այդ թվում՝ գործատուի) կատարած կամավոր կուտակային վճարների հաշվին սահմանված կարգով ստաց-

ված կենսաթոշակներից եկամտային հարկը հաշվարկվում է 10 տոկոս դրույքա-
չափով՝ հաշվի չառնելով սույն օրենքով սահմանված նվազեցումները»:

2. Դիմողը վերը նշված օրենքները վիճարկում է երկու տեսանկյունից՝ ընթացա-
կարգային՝ կապված վերը նշված օրենքների ընդունման ընթացակարգերի պահ-
պանվածության խնդրի և բովանդակային՝ կապված վերը նշված օրենքների տարբեր
նորմերի սահմանադրականության խնդրի հետ:

Ընթացակարգային տեսանկյունից դիմողը, հղում կատարելով ՀՀ Սահմա-
նադրության 1-ին և 5-րդ հոդվածներին, «Իրավական ակտերի մասին» և «Ազգային
ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքներին, «ՀՀ կառավարության և նրան ենթակա պետա-
կան կառավարման այլ մարմինների գործունեության կազմակերպման կարգը
սահմանելու մասին» ՀՀ Նախագահի 18.07.2007թ. թիվ ՆՀ-174-Ն հրամանագրին,
գտնում է, որ վիճարկվող իրավական ակտերի ընդունման ընթացակարգային խախ-
տումներն այնքան էական են, որ բավարար հիմքեր են տալիս դրանք ՀՀ Սահ-
մանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչելու համար:

Ի հիմնավորում վերը նշվածի, վկայակոչելով «Իրավական ակտերի մասին»
ՀՀ օրենքի 27.1-րդ հոդվածը, ընդգծելով տվյալ հոդվածի այն դրույթները, որոնք
վերաբերում են հանրային քննարկումներ կազմակերպելուն և դրանց իրականացման
15-օրյա ժամկետին, դիմողը փաստարկում է, որ առանց հանրային կարծիքի
բացահայտման, այլընտրանքային տարբերակների, հնարավոր ծախսերի, օգուտների
և հավանական ռիսկերի վերաբերյալ տեղեկությունների ստացման և իրավաստեղծ
աշխատանքներում հասարակության մասնակցության ապահովման, անտեսելով
օրենսդրության պահանջները, արտահերթ նստաշրջանի օրակարգում ընդգրկվեց
համապատասխան օրենսդրական նախագծերի փաթեթը և նախատեսվեց, որ այն
երեք ընթերցումներով պետք է ընդունվեր նույն արտահերթ նստաշրջանում, ընդ
որում՝ առաջինից երկրորդ ընթերցումը՝ 24-ժամյա ռեժիմով:

Միաժամանակ, դիմողը փաստարկում է, որ համապատասխան օրենսդրական
նախագծերը «ՀՀ կառավարության և նրան ենթակա պետական կառավարման այլ
մարմինների գործունեության կազմակերպման կարգը սահմանելու մասին»
ՀՀ Նախագահի 18.07.2007թ. թիվ ՆՀ-174-Ն հրամանագրով սահմանված կարգի 39, 40,

42, 43, 46, 49 և 92-րդ կետերի պահանջների հիման վրա չեն անցել պատշաճ ընթացակարգ, չեն ներկայացվել ո՛չ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի կարծիքին, ո՛չ էլ ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորներին: Բացի դրանից, ըստ դիմողի, դրանք պատշաճ կարգով չեն դրվել շրջանառության մեջ, չեն քննարկվել ՀՀ ԱԺ համապատասխան հանձնաժողովում:

Արձանագրելով վիճարկվող իրավական ակտերում օրենսդրական տեխնիկայի կանոնների խախտումներ՝ դիմողը գտնում է նաև, որ վիճարկվող իրավական ակտերը չեն համապատասխանում իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքին:

Դիմողը՝ 14.05.2015թ. և 06.07.2015թ. սահմանադրական դատարան ներկայացրած գրություններով ևս գտնում է, որ ՀՀ կառավարության կողմից տրված պարզաբանումները նույնպես համոզիչ չեն դիմումում առաջադրված հարցերի սպառիչ պատասխանն ունենալու համար:

Հարցին անդրադառնալով **բովանդակային տեսանկյունից**՝ դիմողն իր փաստարկները շարադրել է դիմումի 16-30-րդ կետերում: Մասնավորապես.

դիմողը սահմանադրականության խնդիր տեսնում է նրանում, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի նախաբանում ամրագրված է կենսաթոշակային լրացուցիչ եկամուտների ստացման հնարավորությունը, ինչը, ըստ դիմողի, իրենից ներկայացնում է իրավունք, մինչդեռ օրենքի մյուս հոդվածներում այդ իրավունքը վերածվում է պարտադրանքի՝ կատարելու սոցիալական վճար, ընտրելու կենսաթոշակային ֆոնդ և կառավարիչ, կրելու ֆինանսական և աշխատուժի շուկաներից բխող և սոցիալական վճար կատարողի կամքից անկախ ռիսկեր: Նման կարգավորումը, ըստ դիմողի, «չի համապատասխանում «սոցիալական պետության» սահմանադրական նորմին (պետության պոզիտիվ պարտավորություններին) և Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված իրավունքին»:

Դիմողը սահմանադրականության խնդիր է տեսնում նաև նրանում, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 36-րդ կետով սահմանված «սոցիալական վճար» եզրույթը չի համապատասխանում իրավական որոշակիության

սկզբունքին, քանի որ պարզ չէ, թե սոցիալական վճարը հանդիսանում է ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածով սահմանված հարկ, տուրք, պարտադիր այլ վճար, թե՛ ոչ:

Հղում կատարելով 2014 թվականի «Պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքին, «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 1.2-րդ հոդվածին, «Գանձապետական համակարգի մասին» ՀՀ օրենքին, արձանագրելով, որ սոցիալական վճարները ներառված չեն 2014 թվականի պետական բյուջեում, դիմողը գտնում է, որ եթե «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքում «սոցիալական վճար» եզրույթն օգտագործվում է որպես ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածով սահմանված պարտադիր այլ վճար, ապա այն չի համապատասխանում Սահմանադրության նույն հոդվածով նախատեսված «պարտադիր այլ վճար» հասկացության իրավական բովանդակությանը, քանի որ պարտադիր վճարը չի ներկայացնում դրա հանրային-իրավական բնույթը, ըստ էության չի մուտքագրվում պետական բյուջե (չի հանդիսանում պետական բյուջեի եկամուտ), չի համապատասխանում «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 1.2-րդ հոդվածի 14-րդ մասով սահմանված «նպատակային բյուջետային մուտքեր» հասկացությանը, «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքը չի բացահայտում, թե պետությանը վերապահված որ իրավասությունների իրականացմանը պետք է ուղղված լինեին սոցիալական վճարները:

Ըստ այդմ, դիմողը գտնում է, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 36-րդ կետով սահմանված «սոցիալական վճար» եզրույթը չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածով նախատեսված պահանջներին:

Դիմողը սահմանադրականության խնդիր է տեսնում նաև նրանում, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքում օգտագործվում է «սոցիալական վճարի պարտավորություն» եզրույթը, ինչը, ըստ դիմողի, չի համապատասխանում ՀՀ սահմանադրական դատարանի 14.06.2011թ. ՍԴՈ-975 որոշման մեջ ամրագրված իրավական դիրքորո-

շումներին, որոնք վերաբերում են «պարտավորություն» և «պարտականություն» եզրույթների տարբերակիչ հատկանիշներին:

Դիմողը գտնում է, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքը չի համապատասխանում ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ սեփականության իրավունքի վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումներին:

Իր դիրքորոշումը հիմնավորելու համար, հղում կատարելով ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածին, պետական սեփականությունը կառավարելու՝ ՀՀ կառավարության իրավասությունը սահմանող՝ ՀՀ Սահմանադրության 89-րդ հոդվածին, «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի 3, 9 և 11-րդ հոդվածներին, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 132-րդ հոդվածին, 168-րդ հոդվածի 3-րդ մասին, 279-րդ հոդվածի 3-րդ մասին, դիմողը գտնում է, որ, նախ՝ սոցիալական վճարը չի կարող հանդիսանալ անձի սեփականություն, երկրորդ՝ եթե սոցիալական վճարը պետական բյուջեի միջոց է, ապա այն Հայաստանի Հանրապետության սեփականությունն է, որը ենթակա է կառավարման ՀՀ կառավարության կողմից, ինչը չի կարող ներառել անձանց կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների սեփականության կառավարումը: Ըստ այդմ էլ, դիմողը, արձանագրելով, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 36-րդ կետով սահմանված «սոցիալական վճար» եզրույթը չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածով նախատեսված պահանջներին, գտնում է, որ այդ հիմքով նույն օրենքի 7-րդ հոդվածով գործատուի վրա սոցիալական վճարներ հաշվարկելու, փոխանցելու կամ գանձելու պարտականություն ղնելը, այդ պարտականությունը չկատարելու համար նույն օրենքի 71-րդ հոդվածով գործատուի համար պատասխանատվություն նախատեսելը խախտում է ՀՀ Սահմանադրության 8, 31 և 43-րդ հոդվածների պահանջները:

Ըստ դիմողի՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի՝ սոցիալական վճար կատարողների շրջանակին, սոցիալական վճարի մեծությանը (տոկոսադրույքին) և սոցիալական վճարի աղբյուրներին վերաբերող դրույթները խախտում են «իրավունքի գերակա-

յության, անձի՝ սոցիալական կամ տարիքային գործոնով պայմանավորված խտրականության և իրավական վիճակը վատթարացնող օրենքների հետադարձ ուժի կիրառման արգելքի, ինչպես նաև իրավական համաչափության սահմանադրական նորմերն ու սկզբունքները»: Իր այդ դիրքորոշումը հիմնավորելու համար դիմողը հղում է կատարում ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշմանը և գտնում, որ սահմանադրական դատարանի նշված որոշման մեջ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքի՝ սոցիալական վճար կատարողների շրջանակին, սոցիալական վճարի մեծությանը (տոկոսադրույքին) և սոցիալական վճարի աղբյուրներին վերաբերող դրույթների վերաբերյալ արտահայտած իրավական դիրքորոշումները չեն արտացոլվել «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքում:

Դիմողը մեջբերում է նաև ՄԴՈ-1142 որոշման 10 և 11-րդ կետերում սահմանադրական դատարանի արտահայտած այն իրավական դիրքորոշումները, որոնք վերաբերում են եկամտային հարկին, կենսաապահովման նվազագույն գամբյուղին, կենսաապահովման նվազագույն բյուջեին: Ընդհանրացնելով և նկատի առնելով Մահմանադրության 14.1-րդ կետի պահանջը՝ դիմողը գտնում է, որ սոցիալական վճարները չեն կարող վերաբերել որոշակի տարիքից ավելի ցածր կամ բարձր տարիքի անձանց, և որ «նույն տարիքային և աշխատանքային ոլորտի խտրականության արգելման սկզբունքը վերաբերում է նաև պետական բյուջեից կատարվող կուտակային վճարներին»:

Համադրելով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի 2-րդ և 81-րդ հոդվածները՝ դիմողը սահմանադրականության խնդիր տեսնում է նրանում, որ, ի թիվս այլնի, սոցիալական վճար կատարելուց հրաժարվելու իրավունքի համար տրվել է ակնհայտ ոչ համաչափ ժամանակահատված, նշված իրավունքը տրվել է այդ իրավունքից մեկ անգամ օգտվելու հնարավորությամբ, նման իրավունք տրվել է 2014թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվող անձանց, ինչի պարագայում նշված ժամկետից մեկ օր ուշ կամ մեկ օր շուտ աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվելն անձին զրկում է նշված իրավունքից, նշված իրավունքը

չի բավարարում իրավական որոշակիության պահանջներն այն անձանց մասով, ովքեր աշխատանքը համատեղում են, որևէ ձևով չի հիմնավորվում սոցիալական վճարի կատարման պահանջի և այդ վճարը վճարելուց հրաժարվելու իրավունքի իրացման կապը 1974թ. և դրանից հետո ծնված անձանց համար, օրենսդիրը չի սահմանել հարկային մարմին՝ սոցիալական վճարներ կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու դիմումների ներկայացման և այդ մարմնի կողմից դրանց ընդունման կարգը, առկա է իրավական վիճակը վատթարացնող օրենքների հետադարձ ուժի կիրառման արգելքի, ինչպես նաև իրավական համաչափության սահմանադրական սկզբունքների խախտում՝ կապված կենսաթոշակային ֆոնդերի փոփոխության, կենսաթոշակային ֆոնդերի փայերի ժառանգման, կենսաթոշակային հաշվին առկա միջոցներն ստանալու վերաբերյալ դրույթների՝ 2015 թվականի հուլիսի 1-ից ուժի մեջ մտնելու հանգամանքի հետ: Այս կապակցությամբ դիմողը գտնում է, որ խախտվել են Սահմանադրության 3-րդ և 14.1-րդ հոդվածների, 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջները, ինչպես նաև իրավական որոշակիության, անվտանգության, օրինական ակնկալիքների և համաչափության սկզբունքները:

Մասնավորապես, կենսաթոշակային հաշվին առկա միջոցներն ստանալու վերաբերյալ դրույթների՝ 2015 թվականի հուլիսի 1-ից ուժի մեջ մտնելու հանգամանքի առնչությամբ դիմողը փաստարկում է, որ անձի կողմից իր սեփականության իրավունքի իրացումը տարածամկետելով՝ նախատեսված չէ այդ ժամանակահատվածի համար որևէ ողջամիտ փոխհատուցում:

Դիմողը փաստարկում է նաև, որ նախկին օրենքով գանձված կուտակային վճարներն արագընթաց ձևով քաղաքացիներին վերադարձնելու փոխարեն նախատեսված է, որ դրանց մի մասի վերադարձը 2015թ. հունվար-հուլիս ժամանակահատվածում, և այն էլ ոչ թե ամբողջ գումարը և դրա նկատմամբ հաշվարկված տոկոսային եկամուտները, այլ մայր գումարը՝ առանց պետական բյուջեից քաղաքացու սեփականությանը հանձնված գումարի և 2014թ. հունվարի 1-ից մինչև առնվազն 2015 թվականը կենսաթոշակային ֆոնդում առկա գումարի նկատմամբ հաշվարկվող տոկոսային եկամուտները:

Դիմողը, հղում կատարելով սահմանադրական դատարանի՝ ՄԴՌ-1142 որոշման մեջ արտահայտված առանձին իրավական դիրքորոշումների, վկայակոչելով

ՀՀ Սահմանադրության 83.3 և 83.5-րդ հոդվածները, սահմանադրականության խնդիր է տեսնում նաև նրանում, որ վիճարկվող ակտերով լուծված չէ կենսաթոշակային համակարգի նկատմամբ հանրային վստահության հարցը, կուտակային կենսաթոշակային համակարգում գործում է բարդ վարչարարություն և առկա է վարչական ծախսերի մեծ անհրաժեշտություն:

Մասնավորապես, դիմողը գտնում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում կենսաթոշակային ֆոնդի ռիսկերի կառավարման համակարգին ներկայացվող պահանջները կառուցված են «պետք է», «անհրաժեշտ է» դարձվածքներից բխող ցանկությունների վրա՝ ի խախտումն «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի և, մասնավորապես, դրա 45-րդ հոդվածի, ինչպես նաև առկա են անորոշ և իրավական հետևանքներ չառաջացնող ձևակերպումներ ՀՕ-67-Ն օրենքի 37-րդ հոդվածի 5-րդ մասում և 39-րդ հոդվածի 3-րդ մասում, «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքը չի նախատեսել համակարգի բնականոն գործունեության երաշխավորման համար ՀՀ կենտրոնական բանկի համարժեք հանրային-իրավական պատասխանատվության որևէ միջոց կամ վերջինիս տվել է ՀՀ Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածին հակասող իրավասություններ, նախատեսել է, որ կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարման հետ կապված ծախսերի առավելագույն չափը սահմանի ՀՀ կենտրոնական բանկը, մինչդեռ այն պետք է սահմանվեր օրենքով:

Դիմողը, հղում կատարելով սահմանադրական դատարանի՝ ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ արտահայտված առանձին իրավական դիրքորոշումների, գտնում է, որ վիճարկվող ակտերով լուծված չէ նաև կենսաթոշակային համակարգի հուսալիության հարցը՝ կենսաթոշակային ֆոնդում առկա փայերի ինդեքսավորման կամ տարեկան գնաճով ճշգրտման խնդրի տեսանկյունից, ինչպես նաև կենսաթոշակային համակարգի երաշխավորվածության հարցը՝ իրավունքների և պարտականությունների հավասարակշռման, պարտականությունների հարցում թերացման համար համարժեք պատասխանատվության սահմանման և հետևողական իրացման տեսանկյունից:

Մասնավորապես, դիմողն անթույլատրելի է համարում, որ տարեկան գնաճով ճշգրտվում են միայն քաղաքացիների կատարած սոցիալական վճարները, այլ ոչ թե ամբողջ կուտակային հատկացման գումարը, երկրորդ՝ արձանագրելով, որ վիճարկ-

վող ակտերից և ոչ մեկով սահմանված չէ «կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակ» արտահայտությունը, գտնում է, որ այն, մի կողմից, չի կարող երաշխավորել կուտակային հատկացումների օգտագործման կանոնների միատեսակ կիրառությունը, մյուս կողմից՝ ակնհայտ հակասություն կարող է առաջանալ կենսաթոշակային համակարգի բարեփոխումների շրջանակներում կուտակային համակարգի նպատակի առումով, երբ այն ներկայացվում է, մի կողմից, որպես ապագա կենսաթոշակառուններին արժանապատիվ կենսաթոշակ երաշխավորելու համակարգ, իսկ մյուս կողմից՝ որպես երկրի տնտեսությանն անհրաժեշտ «երկար փողի ձևավորման» ինստիտուտ:

Դիմումի 31-րդ կետում դիմողն ամփոփում է դիմումի 16-30-րդ կետերում շարադրված իր փաստարկները և փաստում, որ վիճարկվող իրավական ակտերը պահպանել են մի շարք ձևակերպումներ, որոնք, իր կարծիքով, ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից արդեն իսկ ճանաչվել են ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր: Մասնավորապես, դիմողը գտնում է, որ կուտակային պարտադիր վճարը սոցիալական նպատակային վճար վերանվանելով՝ չի փոխվել դրա իրավական բովանդակությունը, չի վերանայվել պարտադիր վճարի չափի սահմանման տրամաբանությունը, չի վերացվել գործատուի համար վերջինիս սեփականության իրավունքի հակասահմանադրական սահմանափակումը, ըստ էության չեն վերանայվել մասնավոր ֆոնդերում կուտակված միջոցների անարդյունավետ օգտագործման նկատմամբ պատասխանատվության մեխանիզմները, անտեսվել են իրավունքի գերակայության և իրավական որոշակիության, սեփականության անձեռնմխելիության և պայմանագրային ազատության, համաչափության և համամասնության սահմանադրական սկզբունքները, համակարգի նկատմամբ հանրային վստահությունը ձևավորող կառուցակարգերի հստակությունն ու պատշաճ վերահսկողությունը, գործատու-աշխատող-պետություն շղթայի գործողության սկզբունքը:

3. Պատասխանողը խնդրին անդրադառնում է «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքը ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՌ-1142 որոշմանը համապատասխանեցնելու նպատակով օրենսդրական կարգավորումների տեսանկյունից և դիմո-

ղի կողմից առաջ քաշված փաստարկների տեսանկյունից՝ ընթացակարգային և բովանդակային առումներով:

Խնդրին անդրադառնալով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքը ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշմանը համապատասխանեցնելու նպատակով օրենսդրական կարգավորումների տեսանկյունից՝ պատասխանողը սահմանադրական դատարանի նշված որոշման վերլուծության հիման վրա արձանագրում է, որ, **առաջին՝** նոր օրենսդրական կարգավորումների արդյունքում, ի կատարումն ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշման պահանջների, կուտակային վճարը փոխարինվեց նպատակային սոցիալական վճարով, **երկրորդ՝** հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ օրենքն ամբողջությամբ գործողության մեջ դնելու համար պահանջվում է տևական ժամանակահատված, օրենքում նախատեսվեցին անցումային դրույթներ՝ անձին իրավունք վերապահելով մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ն ընկած ժամանակահատվածի համար հրաժարվել սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից, **երրորդ՝** հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 2014թ. հուլիսի 1-ից հանրային ծառայողների համար նախատեսվում էր իրականացնել աշխատավարձերի նոր համակարգի ներդրում և աշխատավարձերի չափերի բարձրացում, որի շրջանակներում տեղի չի ունենա տնօրինվող եկամտի նվազում, կենսաթոշակային նոր համակարգի ներդրման առաջին փուլում ընգրկվեցին հանրային ծառայության համակարգի պետական աշխատողները, **չորրորդ՝** 1974 թվականի հունվարի 1-ից հետո ծնված և 2014 թվականի հուլիսի 1-ից հետո վարձու աշխատողի կարգավիճակ ձեռք բերած, նոտարի պաշտոնում նշանակված, անհատ ձեռնարկատեր դարձած այն անձանց համար, որոնք 2014 թվականի հուլիսի 1-ի դրությամբ չեն հանդիսացել վարձու աշխատող, նոտար կամ անհատ ձեռնարկատեր, սահմանվեց կենսաթոշակային նոր համակարգում ընդգրկվելու կամավորության սկզբունքը, որը գործում է երեք տարի, **հինգերորդ՝** հաշվի առնելով ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից ՄԴՈ-1142 որոշմամբ հակասահմանադրական ճանաչված նորմերը՝ բացառապես օրենքով սահմանվեցին երաշխիքային ֆոնդի տնօրինման կարգն ու պայմանները («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 47-րդ հոդված), կենսաթոշակային ֆոնդերի ակտիվների ներդրման քանակային և արժույթային սահմանափակումները

(«Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդված), ռիսկերի կառավարման համակարգին ներկայացվող պահանջները («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդված), սոցիալական վճարները տարեկան գնաճով ճշգրտելու կարգը («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի հավելված):

Խնդրին անդրադառնալով **ընթացակարգային տեսանկյունից** և արձանագրելով, որ սույն գործով վիճարկվող իրավական ակտերն ընդունվել են ՀՀ կառավարության նախաձեռնությամբ հրավիրված արտահերթ նստաշրջանի ընթացքում՝ պատասխանողը, հղում կատարելով «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 39 և 51-րդ հոդվածներին, նույն օրենքի՝ խորհրդարանական լսումների վերաբերյալ դրույթներին, «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 27.1-րդ հոդվածի 4-րդ մասին, արձանագրում է, որ Ազգային ժողովի մշտական հանձնաժողովներում օրենքի նախագծերի քննարկման և դրանց վերաբերյալ եզրակացություններ ներկայացնելու պարտադիր իրավական պահանջը վերաբերում է հերթական նստաշրջաններին, մինչդեռ վիճարկվող իրավական ակտերն ընդունվել են արտահերթ նստաշրջանի շրջանակներում, որը բացառում էր մշտական հանձնաժողովների կողմից եզրակացություններ ներկայացնելու իրավական հնարավորությունը, իսկ օրենքն այս կամ այն նախագիծը հանրային քննարկման դնելու իրավասությունը թողել է հանձնաժողովների հայեցողությանը: Ընդ որում, խորհրդարանական լսումները, որպես կանոն, իրականացվում են հերթական նստաշրջանների ընթացքում: Միաժամանակ, արձանագրելով, որ հասարակական քննարկումների կազմակերպումն առավելագույնս նպաստում է իրավական ակտերի նախագծերի նկատմամբ հանրության վստահության բարձրացմանը, պատասխանողը նշում է, որ արտահերթ նստաշրջանի ընթացքում վիճարկվող իրավական ակտերն ընդունելու հանգամանքը պայմանավորված էր վերջիններիս նախագծերի ընդունման հրատապությամբ՝ պայմանավորված կուտակային կենսաթոշակային օրենսդրության իրավակարգավորումները ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշմանը՝ այդ որոշման մեջ նշված ժամկետում, համապատասխանեցնելու անհրաժեշտությամբ:

Խնդրին անդրադառնալով **բովանդակային տեսանկյունից** և հղում կատարելով ՀՀ Սահմանադրության 8, 37, 43, 45 և 47-րդ հոդվածներին, ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-753 որոշման մեջ ամրագրված իրավական դիրքորոշումներին, 1948թ.

Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի 17-րդ հոդվածին, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին 1950 թվականի կոնվենցիային կից №1 արձանագրության՝ «Սեփականության պաշտպանությունը» վերտառությամբ 1-ին հոդվածին, «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածին, «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածին՝ պատասխանողը գտնում է, որ կատարված փոփոխությունների արդյունքում կուտակային կենսաթոշակային օրենսդրության իրավակարգավորումները սոցիալական վճարի մասով համապատասխանեցվել են ՀՀ սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումներին, մասնավորապես, **առաջին**՝ սոցիալական վճարները կրում են հանրային-իրավական բնույթ, այսինքն՝ սահմանվում և վճարվում են հանրային-իրավական բնույթի հասարակական հարաբերությունների՝ կենսաթոշակային համակարգի շրջանակներում, **երկրորդ**՝ սոցիալական վճարները մուտքագրվում են պետական բյուջե՝ պետական բյուջեի հատուկ հաշվին փոխանցվելու միջոցով:

Վերոգրյալի հիման վրա պատասխանողը գտնում է նաև, որ սոցիալական վճարն ամբողջությամբ տեղավորվում է ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածի կարգավորման տիրույթում, և սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունը չի կարող դիտարկվել որպես անձի հայեցողությամբ իր սեփականություն հանդիսացող աշխատավարձի տիրապետման, օգտագործման և տնօրինման իրավունքի սահմանափակում կամ մարդու կամաարտահայտությունից՝ անկախ նրա սեփականության իրավունքի սահմանափակումից:

Պատասխանողը նշում է, որ եթե նախկինում «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» 22.12.2010թ. ՀՕ-244-Ն օրենքով քաղաքացին կատարում էր պարտադիր կուտակային վճարներ, որոնց դիմաց ձեռք բերված կենսաթոշակային ֆոնդի փայերը հանդիսանում էին տվյալ քաղաքացու սեփականությունը, ապա սոցիալական վճարի պարագայում գումարները փոխանցվում են ՀՀ պետական բյուջե: Եվ եթե քաղաքացին չունենա իր հաշվում հաշվառվող կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի նկատմամբ սեփականության իրավունք, որը պաշտպանված է Սահմանադրությամբ և օրենքներով, ցանկացած այլ պաշտպանության երաշխիք կլինի շատ ավելի թույլ:

Ըստ պատասխանողի՝ ՀՀ քաղաքացիների կենսաթոշակային իրավունքների առավելագույն պաշտպանվածությունն ապահովելու նպատակով օրենքում ներառվեց կենսաթոշակային ֆոնդերի փայերի սեփականության իրավունքը ՀՀ քաղաքացիներին փոխանցելու մեխանիզմը՝ համապատասխան փոփոխություններ կատարելով նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում: Մասնավորապես՝ պետությունը քաղաքացիների կատարած սոցիալական վճարներն ուղղում է հատուկ տեսակի արժեթղթերի՝ կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի ձեռքբերմանը: Տվյալ դեպքում իրավահարաբերության **օբյեկտը արժեթուղթն է**, որի տիրապետումը, օգտագործումը, տնօրինումը, դրանով հավաստվող իրավունքների փոխանցումը սահմանափակված են որոշակի նպատակային նշանակությամբ: Պատասխանողի կարծիքով՝ նշվածը վկայում է, որ օրենքի 13-րդ հոդվածով սահմանված արժեթղթի վերաբերյալ իրավակարգավորումներն ամբողջությամբ համահունչ են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 8-րդ գլխով արժեթղթերի նկատմամբ սահմանված պահանջներին:

Արձանագրելով, որ պետությունն արժեթղթերը ձեռք է բերում ոչ թե իր, այլ քաղաքացիների օգտին՝ յուրաքանչյուր քաղաքացու համար իր կատարած սոցիալական վճարի և պետության կողմից կատարված հավելավճարի չափով, որ դրա արդյունքում կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի ընդունման համար անհրաժեշտ է նաև երրորդ կողմի՝ քաղաքացու կամաարտահայտությունը, պատասխանողը նշում է, որ քաղաքացու կամաարտահայտության համար հիմք է ընդունվել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 294-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված իրավակարգավորումը, որի համաձայն՝ օրենքով նախատեսված դեպքերում լռությունը համարվում է գործարք կնքելու կամքի արտահայտություն:

Անդրադառնալով ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի առնչությամբ դիմողի այն փաստարկին, որ սոցիալական վճարները չեն կարող վերաբերել որոշակի տարիքից ավելի ցածր կամ բարձր տարիքի անձանց, կամ որոշակի ոլորտում աշխատող անձանց՝ պատասխանողը, հղում կատարելով խտրականության վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին, նշում է, որ թեև օրենքը տարբերակված մոտեցում է դրսևորում որոշակի

կատեգորիայի անձանց նկատմամբ, սակայն այդպիսի մոտեցումը պայմանավորված է օբյեկտիվ հանգամանքներով: Պատասխանողը նշում է նաև, որ կուտակային կենսաթոշակային համակարգի անցած բազմաթիվ երկրներ, որոնց սահմանադրություններում ևս ամրագրված է տարիքային և այլ հատկանիշներից ելնելով խտրականության արգելքը, կուտակային կենսաթոշակային համակարգին անցում են կատարել ոչ թե անմիջապես, այլ՝ փուլերով: Տվյալ դեպքում, օրենսդիրը՝ սոցիալական նպատակային վճարը նախատեսելով միայն 1974 թվականի հունվարի 1-ին և դրանից հետո ծնված անձանց համար, հիմք է ընդունել պետության կողմից կենսաթոշակային ապահովման փաստացի հնարավորությունը: Ինչ վերաբերում է «Հանրային ծառայության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով նախատեսված հանրային այն ծառայողներին, որոնք օրենքի անցումային դրույթների ուժով չեն կարող հրաժարվել սոցիալական վճարներ կատարելուց, պատասխանողը նշում է, որ նման իրավակարգավորումն ընդունվել է՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 2014 թվականի հուլիսի 1-ից հանրային ծառայողների աշխատավարձերը, որոնք վճարվում են պետական բյուջեից, զգալիորեն բարձրացան, ինչպես նաև հաշվի է առնվել նշված անձանց կողմից առաջիկայում նման վճարներ կատարելու փաստացի հնարավորությունը: Միաժամանակ, պատասխանողն արձանագրում է, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՄԴՌ-1142 որոշմամբ ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածին հակասող չի ճանաչել «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի նախկին խմբագրությամբ գործող 5-րդ հոդվածը, որը ևս համանման կարգավորում էր նախատեսում:

Անդրադառնալով օրենքի նախաբանում ամրագրված՝ կենսաթոշակային լրացուցիչ եկամուտների ստացման հնարավորության և օրենքի հաջորդ հոդվածներում սոցիալական վճարներ կատարելու՝ դիմողի կարծիքով պարտադրանքի վերաբերյալ դիմողի փաստարկներին և արձանագրելով, որ սոցիալական ապահովության ոլորտում պետությունն իր պոզիտիվ պարտականությունը կատարում է պետական բյուջեի միջոցների հաշվին, իսկ որպես պետական բյուջեի միջոցների ձևավորման աղբյուրներ առաջին հերթին հանդիսանում են անձանց կողմից վճարվող հարկերը, տուրքերը և պարտադիր այլ վճարները, պատասխանողը նշում է, որ նշված հան-

գամանքով է պայմանավորված հարկեր, տուրքեր վճարելու, պարտադիր այլ վճարներ կատարելու սահմանադրական պարտականության կարևորությունը հասարակության և պետության համար: Ըստ պատասխանողի՝ այդպիսի պարտականություններից է սոցիալական վճարների կատարումը:

Անդրադառնալով դիմողի այն փաստարկին, որ ՀՕ-71-Ն ՀՀ օրենքը չի անդրադարձել կենսաապահովման նվազագույն բյուջեի չափով եկամուտների նվազեցման, նվազագույն աշխատավարձը և սոցիալական վճարը չհարկելու խնդիրներին, պատասխանողը նշում է, որ 21.06.2014թ. ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված կուտակային կենսաթոշակային օրենսդրության վերաբերյալ նախագծերի փաթեթում ներառվեց նաև «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը, որի համաձայն՝ նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի մեջ չեն ներառվում աշխատավարձից վճարվող հարկերը, **նպատակային սոցիալական վճարները**, հավելումները, հավելավճարները, պարգևատրումները և խրախուսման այլ վճարները:

Անդրադառնալով սոցիալական փաթեթը որպես սոցիալական վճարի աղբյուր հանդիսանալու վերաբերյալ դիմողի փաստարկին՝ պատասխանողը նշում է, որ դիտարկվող իրավակարգավորումը նպատակ ունի ապահովելու սոցիալական փաթեթի գումարների առավելագույն օգտագործումը, որոնք տարվա ընթացքում հաճախ չեն օգտագործվում կամ օգտագործվում են մասնակի:

Անդրադառնալով դիմողի այն փաստարկին, որ օրենքով չի ապահովվել գործատուների մասնակցությունը սոցիալական վճարների կատարման գործընթացին, պատասխանողը նշում է, որ գործատուների մասնակցությունը ցանկացած պարագայում առկա է՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ աշխատավարձից անվանական կատարվող վճարումները, ի վերջո, գործատուի կողմից աշխատանքի վարձատրությանն ուղղվող միջոցներ են:

Պատասխանողը նշում է նաև, որ գործատուի մասնակցությունն առավել առարկայական է դառնում նվազագույն աշխատավարձի մասով: Այս կապակցությամբ հղում կատարելով «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածին՝ պատասխանողն արձանագրում է, որ նվազագույն աշխատավարձ ստացող անձանց համար սոցիալական վճարներ պետք է կատարի գործատուն:

Հղում կատարելով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 10-րդ մասին՝ պատասխանողը նշում է նաև, որ սոցիալական փաթեթից օգտվող անձինք իրավունք ունեն սոցիալական վճարների կատարմանն ուղղելու սոցիալական փաթեթի գումարները, որոնք ևս պետություն-գործատուի կողմից կատարվող վճարումներ են:

Անդրադառնալով «պարտավորություն» և «պարտականություն» եզրույթների վերաբերյալ դիմողի փաստարկներին՝ պատասխանողը գտնում է, որ, նախ՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը ՄԴՈ-975 որոշման մեջ «պարտականություն» և «պարտավորություն» եզրույթների բովանդակությունը բացահայտել է կոնկրետ գործով, երկրորդ՝ սոցիալական վճարի պարտավորությունն իր էությամբ համարժեք է «պարտականություն» եզրույթին՝ որպես հանրային-իրավական բնույթի հարաբերությունների բաղադրիչ:

Անդրադառնալով դիմողի փաստարկներին՝ կապված սոցիալական վճարներից հրաժարվելու իրավունքի իրացման ժամկետային սահմանափակման, ինչպես նաև նշված իրավունքը մեկ անգամ օգտագործելու հետ, և արձանագրելով, որ իրավունքների իրականացումը հաճախ ուղեկցվում է որոշակի ժամկետների սահմանմամբ, և որ այդ ժամկետներն ինքնին պետք է այնպիսին լինեն, որ խելամտորեն ապահովեն նախատեսված իրավունքների իրականացման հնարավորությունը, պատասխանողը գտնում է, որ տվյալ դեպքում օրենսդիրը սահմանել է խելամիտ ժամկետ, որը բավարար է սոցիալական վճար կատարելուց հրաժարվելու իրավունքի իրականացման համար: Միաժամանակ, պատասխանողը նշում է, որ սոցիալական վճար կատարելուց հրաժարվելու հետ կապված հարցերը մանրամասն կարգավորվել են ՀՀ կառավարության 2014թ. հուլիսի 31-ի թիվ 826-Ն որոշմամբ:

Դիմողի այն փաստարկի առնչությամբ, ըստ որի՝ տարեկան գնաճով ճշգրտվում են միայն քաղաքացիների կատարած սոցիալական վճարները, այլ ոչ թե ամբողջ կուտակային վճարները, պատասխանողը նշում է, որ սոցիալական վճարումների տարեկան գնաճով ճշգրտման հանգամանքը պայմանավորված է վերջիններիս համար նվազագույն երաշխիքներ ապահովելու անհրաժեշտությամբ, որն անձին հնարավորություն կտա ստանալու առնվազն այնքան, որքան վճարել է՝ պահպանելով վճարած գումարների գնողունակությունը:

Անդրադառնալով դիմողի այն փաստարկին, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով ՀՀ կենտրոնական բանկին կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարիչների նկատմամբ լրացուցիչ պահանջներ սահմանելու վերաբերյալ նորմատիվ իրավական ակտեր ընդունելու իրավական հնարավորության ընձեռումը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի պահանջներին, պատասխանողը նշում է, որ օրենքը ՀՀ կենտրոնական բանկին իրավունք է վերապահում ընդունելու ոչ թե կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարիչների համար պարտականություններ, այլ լրացուցիչ պահանջներ նախատեսող իրավական ակտեր, որը բխում է իրավիճակին արագ արձագանքելու և դրանով իսկ կենսաթոշակային ֆոնդի մասնակիցների շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությունից:

Կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի պաշտպանվածության վերաբերյալ դիմողի մտահոգության առնչությամբ պատասխանողը նշում է, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածը սահմանում է պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի կարգավիճակը՝ սահմանելով կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի նկատմամբ քաղաքացիների սեփականության իրավունքի ձեռքբերման կարգը: Պատասխանողը նշում է նաև, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 968.9-րդ հոդվածով ֆոնդի կառավարչի համար նախատեսված է քաղաքացիաիրավական պատասխանատվություն: Իր հերթին, սեփականության իրավունքի պաշտպանությունն իրականացվում է նաև քրեաիրավական նորմերով:

Ամփոփելով՝ պատասխանողն արձանագրում է, որ կենսաթոշակային օրենսդրության ոլորտի ներկա կարգավորումներն ուղղված են սոցիալական ապահովության ոլորտում պետության պոզիտիվ պարտականությունների կատարմանը, որի շրջանակներում կերաշխավորվի կատարված վճարումներին համարժեք կենսաթոշակ, կապահովվի կենսաթոշակառուների արժանապատիվ կենսամակարդակը և հնարավոր սոցիալական խնդիրների հաղթահարումը: Միաժամանակ, պատասխանողը գտնում է, որ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 21.06.2014թ. ընդունված՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի (ՀՕ-67-Ն) և կից ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն և ՀՕ-77-Ն օրենքների, ինչպես նաև դրանց հետ համակարգային կապի մեջ գտնվող «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ և 10-րդ

հողվածների դրույթները համապատասխանում են ՀՀ Սահմանադրության պահանջներին:

4. ՀՀ կառավարությունը սահմանադրական դատարանի պահանջով 24.12.2014 թվականին ներկայացրել է դիմումում բարձրացված հարցերի վերաբերյալ պարզաբանումներ՝ խնդրին անդրադառնալով երկու տեսանկյուններից՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքը ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշմանը համապատասխանեցնելու նպատակով տրված լուծումների տեսանկյունից և դիմողի կողմից առաջ քաշված փաստարկների տեսանկյունից՝ բովանդակային և ընթացակարգային առումներով: Միաժամանակ, ՀՀ կառավարությունը 31.03.2015թ. թիվ 01/13.11/5050-15 գրությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարան է ներկայացրել քննության առարկա գործին առնչվող լրացուցիչ պարզաբանումներ և կից փաստաթղթեր՝ անհամաձայնություն արտահայտելով դիմումում առաջ քաշված հարցադրումների վերաբերյալ:

Խնդրին անդրադառնալով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքը ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշմանը համապատասխանեցնելու նպատակով ձեռնարկված լուծումների տեսանկյունից՝ ՀՀ կառավարությունը, **նախ**՝ մեջբերում է ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշման եզրափակիչ մասի դրույթները, **երկրորդ**՝ սահմանադրական դատարանի նշված որոշման վերլուծության հիման վրա արձանագրում է, որ կուտակային վճարի փոխարեն սահմանվել է նպատակային սոցիալական վճարը, որը «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի և «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՀՀ պետական բյուջե վճարվող նպատակային վճար է և, որպես հարկային եկամուտ, պետական բյուջեի եկամտի աղբյուր է, **երրորդ**՝ վերոշարադրյալի հիման վրա եզրակացնում է, որ սեփականության իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները հաշվի են առնվել «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում, և որ սոցիալական վճարն ամբողջությամբ տեղավորվում է ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածի

կարգավորման տիրույթում, **չորրորդ**՝ արձանագրում է, որ ՀՀ պետական բյուջե վճարվող սոցիալական վճար սահմանելու միջոցով լուծում է տրվել նաև «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 76-րդ հոդվածի 2-րդ մասի սահմանադրականության հետ կապված խնդրին:

ՀՀ կառավարությունը նշում է, որ եթե «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքով քաղաքացու կատարած պարտադիր կուտակային վճարների դիմաց ձեռք բերված կենսաթոշակային ֆոնդի փայերը հանդիսանում էին քաղաքացու սեփականությունը, ապա գործող իրավակարգավորման պարագայում սոցիալական վճարների գումարները փոխանցվում են պետական բյուջե: Պետությունը քաղաքացիների կատարած սոցիալական վճարներն ուղղում է հատուկ տեսակի արժեթղթերի՝ կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի ձեռքբերմանը: Տվյալ դեպքում իրավահարաբերության **օբյեկտն արժեթուղթն է**, և «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածով սահմանված արժեթղթի գաղափարն ամբողջությամբ տեղավորվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 8-րդ գլխով արժեթղթերի նկատմամբ սահմանված պահանջների շրջանակներում:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքները, որ պետությունն արժեթղթերը ձեռք է բերում ոչ թե իր, այլ քաղաքացիների օգտին, և դրա արդյունքում կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի ընդունման համար անհրաժեշտ է նաև երրորդ կողմի՝ քաղաքացու կամահայտնությունը, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի ընդունման համար դիմումներ գրելու ավելորդ վարչարարությունից խուսափելու համար ՀՀ կառավարությունն օգտվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 294-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ընձեռված հնարավորությունից, որի համաձայն՝ լուրջությունը համարվում է գործարք կնքելու կամքի արտահայտություն:

ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է նաև, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի՝ իրավունքի գերակայության և իրավական որոշակիության սկզբունքների պահանջներին համարժեք իրավունքների պաշտպանության կոնկրետ երաշխիքներ չամրագրելու և տվյալ իրավահարաբերություններում գործադիր իշխանության հայեցողության սահմանները չհստակեցնելու հիմքով ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչված դրույթները ՀՀ սահմանադրական դատա-

րանի ՄԴՈ-1142 որոշման պահանջներին համապատասխանեցնելու նպատակով օրենքով են սահմանվել.

- երաշխիքային ֆոնդի տնօրինման կարգն ու պայմանները («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 47-րդ հոդված),

- կենսաթոշակային ֆոնդերի ակտիվների ներդրման քանակային և արժույթային սահմանափակումները («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդված),

- ֆոնդերի կառավարիչների ռիսկերի կառավարման համակարգին ներկայացվող պահանջները («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդված),

- կատարված սոցիալական վճարները տարեկան գնաճով ճշգրտելու կարգը («Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի հավելված):

Խնդրին անդրադառնալով դիմողի կողմից առաջ քաշված և ՀՀ կառավարության՝ վերը նշված լուծումների տիրույթից դուրս մնացած մյուս փաստարկների տեսանկյունից՝ բովանդակային և ընթացակարգային առումով, ՀՀ կառավարությունը վերոնշյալ 24.12.2014թ. թիվ 01/13.7/21785-14 և 31.03.2015թ. թիվ 01/13.11/5050-15 պարզաբանումների շրջանակներում իր դիրքորոշումներն է շարադրել դիմողի կողմից ներկայացված փաստարկների առնչությամբ: Մասնավորապես, դիմումում շարադրված այն փաստարկների առնչությամբ, որոնք վերաբերում են վիճարկվող ակտերի ընդունման ընթացակարգի պահպանվածությանը, ներառյալ՝ հանրային քննարկումներ կազմակերպելուն, ՀՀ կառավարությունը, հղում կատարելով «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 27.1-րդ հոդվածին, արձանագրում է, որ հանրային քննարկումներ իրականացնելու ձևերն ունեն պարտադիր (նորմատիվ իրավական ակտի նախագիծն ինտերնետային կայքում հրապարակելը) և ոչ պարտադիր (շահագրգիռ անձանց հետ հանդիպումներ, բաց լսումներ, քննարկումներ, հասարակական հարցումներ) բնույթ, որոնք բոլորն էլ պահպանվել են վիճարկվող իրավական ակտերն ընդունելիս: Մասնավորապես, ի թիվս այլնի, 2014թ. ապրիլի 2-ից սկսած հարցը դարձավ հասարակության տարբեր զանգվածների, բոլոր շահագրգիռ անձանց քննարկման և ուսումնասիրության առարկա, որի արդյունքում ընդունվեցին վիճարկվող իրավական ակտերի նախագծերը: Բերվում է նաև թվով 17 զանգվածային

լրատվամիջոցների ցանկը, որոնցում հրապարակվել է նախատեսվող օրենսդրական փոփոխությունների ամփոփ նկարագիրը: Անդրադարձ կատարելով նաև «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի և «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի համապատասխան հոդվածներին, ինչպես նաև ներկայացնելով օրենսդրական նախաձեռնության իրացման ողջ ընթացքը, ՀՀ կառավարությունը գտնում է, որ «...վիճարկվող իրավական ակտերի ընդունման և «օրենք» հանդիսանալու գործընթացն իրականացվել է ՀՀ օրենսդրությունը համապատասխան»:

Դիմումի 21-րդ կետում առաջ քաշված փաստարկների առնչությամբ արձանագրելով, որ բոլոր սոցիալական պետություններում էլ մարդիկ ազատված չեն հարկային, սոցիալական կամ այլ վճարներ կատարելու պարտավորությունից, ինչն ամեննին էլ չի հակասում երկրի սոցիալական բնույթին, որ սոցիալական ապահովությունն անձի իրավունք լինելուց բացի, նաև պետության պոզիտիվ պարտականությամբ պայմանավորված նպատակային գործառույթ է, և որ ՀՀ Սահմանադրության 37-րդ հոդվածի համաձայն՝ սոցիալական ապահովության ծավալն ու ձևերը սահմանվում են օրենքով, ՀՀ կառավարությունը փաստում է, որ տվյալ դեպքում օրենսդրի հայեցողությանն է վերապահված սոցիալական ապահովության ծավալի ու ձևերի ընտրությունը, և որ տվյալ ոլորտում համաչափության և համամասնականության հիմնարար սկզբունքների պահանջներից ելնելով՝ հայեցողության սահմանները պայմանավորվում են, մի կողմից, պետության սոցիալ-տնտեսական հնարավորություններով, մյուս կողմից՝ սոցիալական պետության սահմանադրական բնույթի պահանջներով:

Դիմումում ներկայացված՝ որոշ հասկացությունների անհստակության վերաբերյալ փաստարկների առնչությամբ ՀՀ կառավարությունը պարզաբանում է, որ օրենքներում կարող են լինել առանձին դրույթներ, որոնք ոչ միանշանակ են ընկալվում: Տվյալ դեպքերի համար նախատեսված է «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 87-րդ հոդվածը:

Դիմողի կողմից առաջ քաշված՝ «պարտավորություն» և «պարտականություն» եզրույթների վերաբերյալ փաստարկների առնչությամբ արձանագրելով, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանի 14.06.2011թ. ՍԴՌ-975 որոշման մեջ նշված եզրույթները գնահատվել են բացառապես քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների դաշ-

տում, ՀՀ կառավարությունը գտնում է, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ վերը նշված որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները տվյալ դեպքում կիրառելի չեն:

Դիմումում առաջ քաշված այն դիրքորոշման առնչությամբ, համաձայն որի՝ սոցիալական վճարների վճարման պարտավորությունից ազատումը որոշակի տարիքային կամ աշխատանքային խմբերի համար հանգեցնում է ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի դրույթների խախտման՝ կախված տարիքից և աշխատանքային ոլորտից, ՀՀ կառավարությունը գտնում է, որ տվյալ դեպքում հանրային և մասնավոր ոլորտների աշխատողների միջև տարբերակված մոտեցումն ունի օբյեկտիվ և պատճառաբանված հիմքեր՝ կապված բաշխողական կենսաթոշակային համակարգից կուտակային կենսաթոշակային համակարգին 2 փուլով՝ սկզբում՝ հանրային, հետո մասնավոր ոլորտների աշխատողների համար, անցման հետ, իսկ 2017 թվականի հուլիսի 1-ից համակարգը գործելու է բոլորի համար: Բացի դրանից, ՀՀ կառավարությունը գտնում է, որ տվյալ դեպքում առկա չէ միևնույն իրավիճակում գտնվելու հանգամանքը, քանի որ, ի տարբերություն մասնավոր ոլորտի աշխատողների, հանրային ոլորտի աշխատողների աշխատավարձը 2014թ. հուլիսի 1-ից բարձրացվեց, ինչի արդյունքում սոցիալական վճարների կատարման պարտավորությունը վերջիններիս կենսամակարդակում էական փոփոխություններ չի առաջացնի, իսկ մասնավոր հատվածին տրվեց ժամանակ մինչև 2017 թվականը՝ սոցիալական վճարներ կատարելու պարտավորության հետ հարմարվելու համար: ՀՀ կառավարությունը նկատում է նաև, որ ՄԴՈ-1142 որոշմամբ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքի՝ պարտադիր կուտակային վճար կատարողների շրջանակը սահմանող նորմերը ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր չեն ճանաչվել, իսկ նույն օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 7-րդ հոդվածի 1-ին և 11-րդ մասերը ճանաչվել են Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր այն մասով, որով այդ նորմերը չեն ապահովում յուրաքանչյուր անձի հայեցողությամբ իր սեփականությունը հանդիսացող աշխատավարձի տիրապետման, օտագործման և տնօրինման իրավունքը և հանգեցնում են մարդու կամաարտահայտությունից անկախ նրա սեփականության իրավունքի սահմանափակման:

Դիմումի նույն կետում առաջ քաշված՝ սոցիալական ապահովության միջոցները հարկով փոխարինելու վտանգավորության վերաբերյալ դիրքորոշման առնչությամբ ՀՀ կառավարությունը, **կիսելով այդ մտահոգությունը**, արձանագրում է, որ իր կողմից առաջարկվել է կուտակային կենսաթոշակների ձևավորման համար վճարվող գումարներն առանձնացնել հարկերից՝ իրենց ընդգծված նպատակային նշանակությամբ:

Դիմումի նույն կետում առաջ քաշված՝ «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ և 10-րդ հոդվածների սահմանադրականության վերաբերյալ դիրքորոշման առնչությամբ, որը վերաբերում է նրան, որ «Եկամտային հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՕ-71-Ն օրենքը չի անդրադաձել «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածով կենսաապահովման նվազագույն բյուջեի չափով եկամուտների նվազեցման, նվազագույն աշխատավարձը և սոցիալական վճարը չհարկելու խնդրին, ՀՀ կառավարությունը, վկայակոչելով «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածում կատարված փոփոխությունը, «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածը, արձանագրում է, որ այդ խնդրին վիճարկվող իրավական ակտերով անդրադարձ է կատարված: Մասնավորապես, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածով սոցիալական վճարները չեն հարկվում: Այնուհետև նշում է, որ սոցիալական վճարները հարկվում են (չեն նվազեցվում), սակայն չի հարկվում պարտադիր կուտակային կենսաթոշակը, և հակառակը՝ կամավոր կենսաթոշակային վճարները չեն հարկվում (նվազեցվում են), սակայն հարկվում է կամավոր կուտակային կենսաթոշակը՝ հիմնված այն տրամաբանության վրա, որ ցանկացած եկամուտ պետք է հարկվի որևէ փուլում՝ միայն մեկ անգամ:

Դիմողի այն փաստարկների առնչությամբ, որոնք վերաբերում են սոցիալական վճար կատարելուց հրաժարվելու իրավունքի համար տրված ժամանակահատվածին, նման իրավունքը միայն 2014թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվող անձանց տրամադրելուն, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ շուրջ կես տարին առավել քան բավարար ժամանակահատված է կողմնորոշվելու ապագա 3 տարիների ընթացքում սոցիալական վճարների կատարումից

հրաժարվելու կամ չհրաժարվելու համար, ինչը վերաբերում է նաև նոր աշխատաշուկա մտած անձանց՝ հաշվի առնելով այն, որ 2017թ. հուլիսի 1-ից կուտակային կենսաթոշակային համակարգում ընդգրկված են լինելու 1974 թվականից հետո ծնված բոլոր աշխատող քաղաքացիները:

Դիմողի առաջ քաշած այն փաստարկի առնչությամբ, որը վերաբերում է հարկային մարմնին սոցիալական վճարներ կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու դիմումների ներկայացման և նրա կողմից ընդունման կարգին, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ այդ հարցը կարգավորված է ՀՕ-67-Ն օրենքի անցումային դրույթներով և ՀՀ կառավարության 31.07.2014թ. 826-Ն որոշմամբ:

Ինչ վերաբերում է դիմողի այն հարցադրմանը, որը վերաբերում է սոցիալական վճար կատարելուց հրաժարվելու իրավունքի՝ իրավական որոշակիության պահանջները չբավարարելուն՝ այն անձանց մասով, ովքեր աշխատանքը համատեղում են, ՀՀ կառավարությունը «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ, 6-րդ և 7-րդ հոդվածների փոխկապակցված վերլուծության հիման վրա արձանագրում է, որ պետական և մասնավոր ոլորտներում համատեղությամբ աշխատողը պարտավոր է կատարել սոցիալական վճարներ բոլոր եկամուտներից:

Դիմողի այն փաստարկների առնչությամբ, որոնք վերաբերում են կենսաթոշակային հաշվին առկա միջոցները ստանալու վերաբերյալ դրույթների՝ 2015 թվականի հուլիսի 1-ից ուժի մեջ մտնելու հանգամանքին և նախկին օրենքով գանձված կուտակային վճարները քաղաքացիներին վերադարձնելու կարգին, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ նախկինում կատարված կուտակային վճարների հաշվին ձեռք բերված փայերի մարման և ձևավորված գումարի ստացման դիմումների ներկայացման համար ողջամիտ ժամկետի սահմանումը պայմանավորված է անընդհատ ստացվող դիմումների բավարարման համար ակտիվները ցածր գնով վաճառելու, իսկ ավանդների դեպքում՝ հաշվարկված տոկոսները կորցնելու դեպքերից խուսափելու համար, քանի որ կենսաթոշակային ֆոնդերում հավաքագրված գումարները ներդրվում են ակտիվներում, այդ թվում՝ արժեթղթերում և ժամկետային ավանդներում: Ընդ որում, մասնակիցներին վճարվում է նաև իրենց կատարած կուտակային վճարների հաշվին մինչև մարման օրը ներառյալ վաստակած եկամուտների գումարը:

Անդրադառնալով նախկին օրենքով գանձված կուտակային վճարները քաղաքացիներին վերադարձնելու կարգին՝ ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ ՄԴՈ-1142 որոշմամբ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր են ճանաչվել պարտադիր կուտակային վճարին վերաբերող դրույթները, ինչի արդյունքում նոր իրավակարգավորմամբ հարկ է վերականգնել նախկին՝ մինչև խախտումը եղած դրությունը, այն է՝ քաղաքացիներին վերադարձնել կատարված կուտակային վճարները, իսկ պետությանը վերադարձնել վերջինիս կողմից կատարված հավելավճարները:

Դիմողի կողմից առաջ քաշված այն փաստարկների առնչությամբ, որոնք վերաբերում են ՀՕ-67-Ն օրենքի 37-րդ հոդվածի 5-րդ մասում և 39-րդ հոդվածի 3-րդ մասում առկա ձևակերպումներին, ինչպես նաև կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարման հետ կապված ծախսերի առավելագույն չափի սահմանման և մի շարք այլ իրավասություններ ՀՀ կենտրոնական բանկին վերապահելուն, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ ՀՕ-67-Ն օրենքի 39-րդ հոդվածի 3-րդ մասում խոսքը վերաբերում է հայտնի վարկանշող կազմակերպությունների կողմից տրված վարկանիշներին համապատասխանող օտարերկրյա բանկերին, և օրենքը սահմանում է նվազագույն ներդրումային վարկանիշ, որից ցածր վարկանիշ ունեցող բանկում միջոցների ներդրումն արգելվում է:

Անդրադառնալով կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարման հետ կապված ծախսերի առավելագույն չափի սահմանման իրավասությունը ՀՀ կենտրոնական բանկին վերապահելու վերաբերյալ դիմողի փաստարկներին՝ ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ, նախ՝ վերը նշված ծախսերից մեկը, որը վերաբերում է ֆոնդի կառավարչի պարգևավճարին, սահմանված է ՀՕ-67-Ն օրենքի 42-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, իսկ մյուս ծախսերի առավելագույն չափի սահմանման իրավասությունը ՀՀ կենտրոնական բանկին վերապահելը պայմանավորված է այդպիսի ծախսերի սահմանմանը ձևով և մասնագիտական մոտեցում ցուցաբերելու անհրաժեշտությամբ, երկրորդ՝ օրենքով նշված ծախսերի մեծ չափի սահմանումը կհանգեցնի անհարկի մեծ ծախսերի, իսկ փոքր չափի սահմանումը՝ կխաթարի համակարգի ֆինանսական կայունությունը:

Բացի դրանից, ՀՀ կենտրոնական բանկին այլ իրավասություններ վերապահելու առնչությամբ ՀՀ կառավարությունը գտնում է, որ կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների պարտականությունները սահմանված են օրենքով, իսկ ՀՀ կենտրոնական բանկը կարող է ընդունել կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների համար օրենքից բխող լրացուցիչ պահանջներ սահմանող իրավական ակտեր: Բացի դրանից, օրենքի շրջանակներում և օրենքից բխող գերատեսչական ակտեր ընդունելու իրավասությունը ծայրահեղ կարևոր նշանակություն ունի ֆինանսական ոլորտը կարգավորող և վերահսկող մարմնի համար:

Դիմումի 29 և 30-րդ կետերում առաջ քաշված փաստարկների առնչությամբ, որոնք վերաբերում են նրան, որ տարեկան գնաճով ճշգրտվում են միայն քաղաքացիների կատարած սոցիալական վճարները, այլ ոչ թե ամբողջ կուտակային հատկացման գումարը, որ վիճարկվող ակտերից և ոչ մեկով սահմանված չէ «կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակ» արտահայտությունը, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ խոսքը չի վերաբերում սոցիալական վճարների կամ կուտակային հատկացումների ինդեքսավորմանը, այլ իրավակարգավորման տրամաբանությունն այն է, որ ցանկացած քաղաքացի ստանա առնվազն այնքան, որքան վճարել է՝ պահպանելով վճարած գումարների գնողունակությունը:

Անդրադառնալով պաշտպանության և պատասխանատվության մեխանիզմներին՝ ՀՀ կառավարությունը վկայակոչում է սեփականության իրավունքի և դրա պաշտպանության վերաբերյալ ՀՕ-67-Ն օրենքի 13-րդ հոդվածը, ՀՀ Սահմանադրությունը, ՀՀ քրեական և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքերը, արձանագրում է, որ կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարմանը ներգրավված են այնպիսի վստահելի և մեծ փորձ ունեցող կազմակերպություններ, ինչպիսիք են «Ամունդի-ԱԿԲԱ ասեթ մենեջմենթ» և «Ցե-կվադրատ ամպեգա» փակ բաժնետիրական ընկերությունները, օրենքով սահմանված են ներդրումներ կատարելու շրջանակը և սահմանափակումները:

Անդրադառնալով դիմողի այն փաստարկին, որ վիճարկվող ակտերից և ոչ մեկով սահմանված չէ «կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակ» արտահայտությունը, ՀՀ կառավարությունն արձանագրում է, որ «երկար փողի ձևավորման» ինստիտուտը ոչ թե կենսաթոշակային համակարգի և օրենքի նպատակ է, այլ միայն

գործընթացի անխուսափելի հետևանք, որը լրացուցիչ օգուտներ կբերի Հայաստանի տնտեսությանը:

Ամփոփելով՝ ՀՀ կառավարությունը եզրակացնում է, որ ՀՕ-67-Ն օրենքի և դրա հետ համակարգային առումով փոխկապակցված օրենքների և այլ իրավական ակտերի դրույթներն ամբողջությամբ համապատասխանում են ՀՀ Սահմանադրությանը:

5. Սույն գործի քննության շրջանակներում ՀՀ սահմանադրական դատարանն առաջին հերթին անհրաժեշտ է համարում փաստել, որ.

նախ՝ դիմողի կողմից ներկայացված հարցադրումների ուսումնասիրությունից բխում է, որ դիմողը, վիճարկելով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն Հայաստանի Հանրապետության օրենքը, բովանդակային առումով բարձրացնում է դրա 1-ին հոդվածի առանձին դրույթների սահմանադրականության հարց:

Երկրորդ՝ այդ դրույթները «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն Հայաստանի Հանրապետության օրենքն ուժի մեջ մտնելու փաստի ուժով ինկորպորացվել են «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքում, ուստի սույն գործի քննության շրջանակներում բացահայտման ենթակա են.

- «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն Հայաստանի Հանրապետության օրենքն ընդունելու և գործողության մեջ դնելու՝ Սահմանադրությամբ նախատեսված կարգի պահպանվածությունը՝ ելնելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 68-րդ հոդվածի 7-րդ մասի 2-րդ կետի պահանջներից,

- «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-244-Ն օրենքի՝ դիմողի կողմից վիճարկվող դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակությունը:

Երրորդ՝ հաշվի առնելով դիմողի և պատասխանողի փաստարկները, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության պարզաբանումները և այն հանգամանքը, որ վիճարկվող իրավական ակտերի մի մասը՝ ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն և ՀՕ-77-Ն օրենքներն ընդունվել են «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքի (ինկորպորացված տարբերակով՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-244-Ն օրենք) իրացումն ապահովելու նպատակով, և նույն նպատակով ՀՕ-71-Ն ՀՀ օրենքով փոփոխություններ են կատարվել «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի վիճարկվող 6-րդ հոդվածում, նկատի ունենալով, որ ՀՕ-68-Ն, ՀՕ-69-Ն, ՀՕ-70-Ն, ՀՕ-71-Ն, ՀՕ-72-Ն, ՀՕ-73-Ն, ՀՕ-74-Ն, ՀՕ-75-Ն, ՀՕ-76-Ն և ՀՕ-77-Ն ՀՀ օրենքների, ինչպես նաև «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի վիճարկվող 6-րդ և 10-րդ հոդվածների սահմանադրականությունը, փաստորեն, պայմանավորված է ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի համապատասխան իրավադրույթների սահմանադրականությամբ՝ սույն գործի շրջանակներում վերոթվարկյալ օրենքների, ինչպես նաև «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի վիճարկվող 6-րդ և 10-րդ հոդվածների սահմանադրականությունն անհրաժեշտ է գնահատել ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի համատեքստում՝ բացահայտելով ինչպես վիճարկվող իրավական ակտերի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, այնպես էլ դրանց ընդունման ընթացակարգերի պահպանվածությունը:

6. ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 18.04.2006 թվականի ՍԴՈ-630 որոշման մեջ ամրագրել է, որ «...որևէ իրավական նորմ չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն չի համապատասխանում իրավական որոշակիության (res judicata) սկզբունքին, այսինքն՝ ձևակերպված չէ բավարար աստիճանի հստակությամբ, որը թույլ տա քաղաքացուն դրա հետ համատեղելու իր վարքագիծը»:

Իր մեկ այլ՝ 13.05.2008 թվականի ՍԴՈ-753 որոշմամբ սահմանադրական դատարանը սահմանել է նաև, որ «Օրենքի կանխատեսելիությունը գնահատելու համար կարևոր գործոն է նաև տվյալ հարաբերությունները կանոնակարգող տարբեր կարգավորումների միջև հակասությունների առկայության կամ բացակայության հանգամանքը»:

Սույն գործի քննության շրջանակներում հարկ է անդրադարձ կատարել վիճարկվող դրույթներում սահմանված որոշ հասկացությունների իրավական որոշակիության վերաբերյալ դիմողի վկայակոչումներին:

Այսպես. «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի նախաբանում արձանագրվել է, որ «Սույն օրենքի նպատակը Հայաստանի Հանրապետությունում աշխատանքային գործունեության ընթացքում սոցիալական վճար կատարած անձանց կենսաթոշակային տարիքում, պետական կենսաթոշակից բացի, կենսաթոշակային լրացուցիչ եկամուտների ստացման **հնարավորության ստեղծումն** է՝ ապահովելով կատարված սոցիալական վճարների և ստացվող կենսաթոշակի չափի միջև ուղղակի կապը, ինչպես նաև **հնարավորություն ընձեռելով** սոցիալական վճար կատարողին ազդելու կուտակային կենսաթոշակների չափի վրա՝ սույն օրենքով սահմանված կարգով ընտրելով իր կուտակած միջոցները կառավարող անձին և այդ միջոցների կառավարման քաղաքականությունը»: Ըստ դիմողի՝ այսպիսի կարգավորումը ոչ միայն համահունչ չէ սոցիալական պետության վերաբերյալ սահմանադրական նորմի բովանդակությանը և դրանից բխող՝ պետության պոզիտիվ պարտավորություններին, այլև չի համապատասխանում Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված՝ մարդու իրավունքների ու պարտականությունների օրինական և ազատ իրացման սկզբունքին, համաձայն որի՝ յուրաքանչյուր ոք ազատ է կատարելու այն, ինչ արգելված չէ օրենքով և չի խախտում այլոց իրավունքները և ազատությունները: Դիմողը գտնում է, որ նման հնարավորությունը հետագա իրավակարգավորումների համատեքստում վերածվում է աշխատողի, իսկ առանձին դեպքերում՝ նաև գործատուի նկատմամբ կիրառվող պարտադրանքի:

Այս առումով էական է նշել, որ ցանկացած օրենք ուղղված է հասարակական որոշակի հարաբերությունների կարգավորմանը՝ հիմքում ունենալով այն նպատակը, որը կիրականանա օրենքի իրացման արդյունքում: Այսինքն՝ հենց օրենքով տվյալ օրենքի նպատակը սահմանելն ուղենշում է այն ցանկալի արդյունքը և դրան հասնելու միջոցները, որին ձգտում է օրենսդիրը հասարակական տվյալ հարաբերություններն իրավակարգավորման ենթարկելիս: Հետևաբար, «հնարավորություն ստեղծելը», «հնարավորություն ընձեռելը» անհրաժեշտ է դիտարկել այս մոտեցման շրջանակներում՝ նկատի ունենալով նաև այն, որ տվյալ իրավական ակտով սահ-

մանված իրավակարգավորումների իրացումն **այն անհրաժեշտ միջոցն է, որով որպես նպատակ նշված հանգամանքներն իրողություն կարող են դառնալ:**

Վիճարկվող օրենքի նախաբանում գործածվող «հնարավորության ստեղծում» արտահայտությունը չի կարող մեկնաբանվել որպես կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակցի՝ սոցիալական վճար կատարելու իրավունք նաև այն հիմքով, որ.

- ՀՕ-244-Ն օրենքի նախաբանում խոսքը վերաբերում է **սոցիալական վճար կատարելու պարտականության** պատշաճ կատարման արդյունքում մասնակցին եկամուտ կուտակելու, կուտակային կենսաթոշակների չափի վրա ազդելու հնարավորություն ընձեռելու միջոցով նաև սոցիալական բարենպաստ վիճակ ստեղծելուն,

- օրենքի համակարգային վերլուծությունը վկայում է, որ սոցիալական վճար կատարելն օրենքով սահմանված սուբյեկտների համար հանդիսանում է պարտականություն: Մասնավորապես, օրենքի 5-րդ և 71-րդ հոդվածներում գործածվում է «սոցիալական վճար կատարելու պարտականություն» եզրույթը:

Բացի դրանից, ցանկացած իրավունքի իրացում պետք է դիտարկել իրավունքների ու պարտականությունների միասնության ժողովրդավարական սկզբունքի տեսանկյունից, համաձայն որի՝ Սահմանադրությամբ և օրենքներով անձանց համար երաշխավորված իրավունքներն ու դրանց համարժեք պարտականությունները ենթադրում են, որ պետությունը միաժամանակ ստանձնում է դրանց իրացումն ապահովելուն կոչված մի շարք պարտականություններ, այդ թվում՝ իրավական, սոցիալական և այլ պայմանների ապահովման բնագավառում: Անձանց, պետության իրավունքներն ու պարտականությունները փոխկապակցված են, միասնական, պայմանավորված՝ հասարակական տվյալ հարաբերության բովանդակությամբ ու առանձնահատկությամբ: Այդպիսի միասնությունն արդյունավետ իրավակարգավորման ոչ միայն պայման է, այլև էական երաշխիք: Տվյալ դեպքում, Սահմանադրության 37-րդ հոդվածով սահմանված սոցիալական ապահովության իրավունքը տվյալ իրավունքն ապահովելու համար պետության պոզիտիվ պարտականությունից զատ տվյալ իրավունքի հասցեատիրոջ համար պարտադիր ենթադրում է նաև համապատասխան պարտականություն, այն է՝ նպատակային սոցիալական վճար վճարելու պարտականություն, որի արդյունքում ձևավորվում է այն գումարը, որը որպես լրացուցիչ կեն-

սաթռչակային գումար տրամադրվելու է սոցիալական ապահովության իրավունքի սուբյեկտին:

Միաժամանակ, նպատակային սոցիալական վճար վճարելու պարտականությունը միանգամայն համատեղելի է Սահմանադրության 37-րդ հոդվածի այն դրույթի համատեքստում, համաձայն որի՝ սոցիալական ապահովության ծավալը և ձևերը սահմանվում են օրենքով: Տվյալ դեպքում օրենսդրի հայեցողությանն է վերապահված սոցիալական ապահովության ծավալի ու ձևերի ընտրությունը, և որ սվյալ ոլորտում համաչափության և համամասնականության հիմնարար սկզբունքների պահանջներից ելնելով՝ հայեցողության սահմանները պայմանավորվում են, մի կողմից, պետության սոցիալ-տնտեսական հնարավորություններով, մյուս կողմից՝ սոցիալական պետության սահմանադրական բնույթի պահանջներով:

Նոր իրավակարգավորումների համար առանցքային նշանակություն են ստացել «սոցիալական վճար», «կուտակային վճար» և «կուտակային հատկացում» հասկացությունները: Քննության առարկա օրենքի 2-րդ հոդվածի 36-րդ կետով սոցիալական վճարը բնորոշվում է որպես «...սույն օրենքով սահմանված կարգով և չափերով Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե վճարվող նպատակային վճար»: Այս հասկացությանը ՀՀ սահմանադրական դատարանն անդրադարձել էր իր ՄԴՈ-1142 որոշման 9-րդ կետում, մասնավորապես շեշտելով, որ. «...սոցիալական ապահովության համար կատարած վճարն ի սկզբանե նպատակային բնույթ ունի, և այն օրենքով սահմանելը սոցիալական հեռանկարը դարձնում է առավել կանխատեսելի»: Սահմանադրական դատարանը նաև արձանագրել էր, որ. «Պետության պարտավորությունն է՝ օրենսդրական կանոնակարգման ճանապարհով այդ հարաբերություններին կայուն և երաշխավորված բնույթ հաղորդել»:

Նույն որոշման մեջ կարևորվել է նաև Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 45-րդ հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակության հստակ իրացման պահանջը, համաձայն որի՝ համապետական խնդիրների լուծման, ինչպես նաև մարդկանց սոցիալական ապահովության նյութական երաշխիքներ ստեղծելու նպատակով Սահմանադրության հիշյալ հոդվածով սահմանված է, որ «Յուրաքանչյուր ոք պարտավոր է օրենքով սահմանված կարգով և չափով մուծել հարկեր, տուրքեր, կատարել պարտադիր այլ վճարումներ»: Սահմանադրական դատարանն

ընդգծելով տվյալ հարցում իր իրավական դիրքորոշումների հետևողականությունը՝ արձանագրել է. «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 45-րդ հոդվածի իրավական բովանդակության բացահայտման շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանն իրավական դիրքորոշում է արտահայտել 2008թ. մայիսի 13-ի ՍԴՌ-753 որոշման մեջ, որին անդրադարձել է նաև դիմող կողմը: Սահմանադրական դատարանը, մասնավորապես, արձանագրել է, որ «...հիշյալ հոդվածում նշված հարկերը և տուրքերը ևս պարտադիր վճարումներ են, և, հետևաբար, հիշյալ հոդվածում նշված պարտադիր այլ վճարումները, հարկերից և տուրքերից տարբերվելով հանդերձ, վերջիններիս հետ պետք է ունենան ընդհանուր հատկանիշներ»:

ՍԴՌ-1142 որոշման 9-րդ կետում անդրադարձ է կատարվել նաև ՍԴՌ-753 որոշման մեջ արտահայտված այն իրավական դիրքորոշմանը, համաձայն որի՝ «Հարկային օրենսդրության վերլուծության արդյունքների հիման վրա սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ «Սահմանադրության 45-րդ հոդվածում մատնանշված պարտադիր վճարները.

ա/ կրում են հանրային-իրավական բնույթ, այսինքն՝ սահմանվում և վճարվում են հանրային իրավական բնույթի հասարակական հարաբերությունների շրջանակներում,

բ/ նախատեսված են պետական կամ համայնքային բյուջե մուտքագրվելու համար»:

Վերջինիս հիման վրա սահմանադրական դատարանը գտել է. «Այս ընդհանուր տրամաբանությունից բխում է, որ եթե պարտադիր կուտակային վճարները հանդես գային որպես սոցիալական վճարներ, խելամիտ հարաբերակցության մեջ դրվեին ոչ սոցիալական ապահովության նպատակ հետապնդող հարկային այլ վճարների հետ, **փոխանցվեին պետական բյուջեի հատուկ հաշվին և պայմանագրային հիմունքներով կամ օրենքով նախատեսված հստակ երաշխիքներով ու պետության պատասխանատվությամբ տրվեին կառավարման, ապա.**

ա/ համակարգը, բյուջետային վերահսկողության շրջանակներում, կհայտնվեր նաև Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի ուղղակի վերահսկողության

դաշտում, ինչը կմեծացնէր միջոցների խելամիտ կառավարման և վերադարձնելիության երաշխավորման հուսալիությունը,

բ/ առարկայական կլինէր Հայաստանի Հանրապետության կառավարության պարտավորությունը՝ արդյունավետ վերահսկողության և հանրային-իրավական պատասխանատվության առումով,

գ/ զգալի չափով կմեծանար հանրային վստահությունը համակարգի հուսալիության նկատմամբ,

դ/ նման համակարգը հնարավորություն կտար օրենքով խրախուսման լրացուցիչ մեխանիզմներ նախատեսել նաև կամավոր կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների համար»:

Անհրաժեշտ է արձանագրել նաև, որ եթէ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ի ՀՕ-244-Ն օրենքով քաղաքացու կատարած պարտադիր կուտակային վճարների դիմաց ձեռք բերված կենսաթոշակային ֆոնդի փայերը հանդիսանում էին քաղաքացու սեփականությունը, ապա քննության առարկա իրավակարգավորման պարագայում սոցիալական վճարների գումարները փոխանցվում են պետական բյուջե, ինչը նախատեսված է նաև «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածով, համաձայն որի՝ նպատակային սոցիալական վճարները, որպէս հարկային եկամուտ, հանդիսանում են պետական բյուջեի եկամտի աղբյուր: Պետությունն իր պատասխանատվությամբ քաղաքացիների կատարած սոցիալական վճարներն ուղղում է հատուկ տեսակի արժեթղթերի՝ կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի ձեռքբերմանը: Տվյալ դեպքում իրավահարաբերության օբյեկտն արժեթուղթն է, և «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածով սահմանված արժեթղթի գաղափարն ամբողջությամբ համատեղվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 8-րդ գլխով սահմանված արժեթղթերի նկատմամբ սահմանված պահանջների հետ:

Վերոշարադրյալի հիման վրա սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սոցիալական վճարը, որպէս պետական բյուջե մուտքագրվող վճար, ամբողջությամբ համատեղելի է ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածի իրավակարգավորման հետ: Այդ մասին են վկայում նաև ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին

մասի 36-րդ կետը և ՀՕ-73-Ն ՀՀ օրենքը: Ընդ որում, վերջինիս մասին հիշատակում է նաև դիմողը: Այլ խնդիր է, թե ինչ բնույթ են կրում միջոցների խելամիտ կառավարման օրենսդրական ընթացակարգերը, որքանով են հաղթահարված տարբեր օրենքների իրավակարգավորումների հնարավոր անհամապատասխանությունները, որպեսզի հետևողականորեն իրացվեն տվյալ հարցում սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները:

Այս առնչությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսդիր մարմնի խնդիրն է համակարգային մոտեցման ապահովումը և բյուջետային ու գանձապետական համակարգերին վերաբերող օրենքներում սոցիալական վճարի վերաբերյալ համապատասխան փոփոխությունների կատարումը:

7. Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածով կենսաթոշակային ֆոնդի փայերը պետությունը ձեռք է բերում քաղաքացիների համար որպես սեփականություն՝ սահմանելով դրա նկատմամբ իրավունքի իրացման առանձնահատկությունները, հետևաբար՝ անհրաժեշտություն է առաջանում անդրադառնալ նաև նշված օրենքի 13-րդ հոդվածի 5-րդ և 13-րդ մասերով սահմանված իրավակարգավորումների սահմանադրաիրավական բովանդակությանը: Այսպես, ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ «պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայերը կարող են տիրապետվել, տնօրինվել, օգտագործվել բացառապես սույն օրենքով սահմանված կարգով և նպատակներով: Պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայերով հավաստվող իրավունքները ենթակա չեն փոխանցման, բացառությամբ սույն օրենքով նախատեսված դեպքերի»: ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 13-րդ մասի համաձայն՝ կենսաթոշակային ֆոնդի փայը մասնակցի կողմից չի կարող գրավադրվել, ներդրվել իրավաբանական անձի կանոնադրական կապիտալում, նվիրաբերվել կամ օտարվել որևէ այլ եղանակով, բացառությամբ այդ օրենքով նախատեսված դեպքերի, օգտագործվել որևէ այլ եղանակով, քան սահմանված է այդ օրենքով:

ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 5-րդ և 13-րդ մասերի՝ վերը նշված դրույթներից բխում է, որ դրանք հանդիսանում են կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի նկատմամբ քաղաքացիների սեփականության իրավունքը սահմանափակող նորմեր: Տվյալ

դեպքում կարևոր է գնահատել, թե որքանով են նշված նորմերը ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակությանը համարժեք:

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված դրույթի համաձայն՝ սեփականության իրավունքի իրականացումը չպետք է վնաս պատճառի շրջակա միջավայրին, խախտի այլ անձանց, հանրության և պետության իրավունքներն ու օրինական շահերը:

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված դրույթի և ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 5-րդ և 13-րդ մասերի դրույթների համադրված վերլուծությունից բխում է, որ **վերջիններիս բովանդակությունն ամբողջությամբ համատեղելի է ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված դրույթի բովանդակության հետ:** Այսինքն՝ կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի նկատմամբ սեփականության իրավունքի՝ ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 5-րդ և 13-րդ մասերով սահմանված սահմանափակումները պայմանավորված են պետության օրինական շահով: Տվյալ դեպքում պետության օրինական շահը նպատակային սոցիալական վճարներն իրենց նպատակին ծառայեցնելն է, այն է՝ սոցիալական պետության գաղափարին համահունչ սոցիալական ապահովության ոլորտում իր պոզիտիվ պարտականության կատարումն է, կենսաթոշակային տարիքի հասած անձանց համար լրացուցիչ կենսաթոշակի ձևով կենսաապահովման առավել բարձր մակարդակի ապահովմամբ: Այսինքն՝ իրավունքի նման սահմանափակումը հետապնդում է սոցիալական իրավաչափ նպատակ, միտված է սահմանադրական կարգի հիմունքներով ամրագրված խնդիրների իրագործմանը:

Նույնը վերաբերում է նաև դիմողի կողմից վիճարկվող՝ «Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին» ՀՕ-75-Ն ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասին, համաձայն որի՝ մասնակցի օգտին (համար) կատարված կուտակային հատկացումները կարող են օգտագործվել բացառապես կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակներով:

Դիմողը նշում է, որ «... Օրենքում օգտագործվող **«մասնակից»** հասկացությունը նույնպես չի բավարարում իրավական որոշակիության սկզբունքին: Այսպես, ըստ

սահմանման՝ **մասնակիցը** սույն օրենքով սահմանված կարգով **սոցիալական վճար կատարած անձն է**, որի համար (օգտին) Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից կատարվել է կուտակային հատկացում կամ որի համար (օգտին) կատարվում են կամավոր կենսաթոշակային վճարներ: Այսինքն, բոլոր դեպքերում «մասնակից» հասկացության հիմնական բնութագրիչը, այդ սուբյեկտի իրավական գործառույթը՝ սոցիալական վճար կատարելն է, մինչդեռ կամավոր կուտակային համակարգի դեպքում դրանում մասնակցող անձի համար սոցիալական վճար կատարելը անհրաժեշտ պայման չէ»:

Այս առնչությամբ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նշել, որ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 28-րդ կետի համաձայն՝ մասնակիցը ոչ միայն օրենքով սահմանված կարգով սոցիալական վճար կատարած անձն է, որի համար (օգտին) Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից կատարվել է կուտակային հատկացում, **այլև/կամ/ այն անձը, որի համար (օգտին) կատարվում են կամավոր կենսաթոշակային վճարներ**: Եթե օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 36-րդ կետի համաձայն սոցիալական վճարն օրենքով սահմանված կարգով և չափով Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե վճարվող նպատակային վճար է, ապա կամավոր կենսաթոշակային վճարը բնորոշվում է որպես կամավոր կենսաթոշակ ստանալու նպատակով **մասնակցի** և(կամ) այլ անձի կողմից **մասնակցի համար (օգտին) կատարվող** վճար (2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 13-րդ կետ): Միաժամանակ, վեճի առարկա օրենքի 1-ին, 61, 63, 64 և 65-րդ ու բազմաթիվ այլ հոդվածների հիման վրա նույնպես կարելի է փաստել, որ «մասնակից» եզրույթը հստակ վերաբերելի է նաև կամավոր կենսաթոշակային վճար կատարողներին: Երկու դեպքում էլ սահմանման հիմքում ընդհանրականն անձն է, իրավասուբյեկտը, որը մի դեպքում՝ ոչ միայն օրենքով սահմանված կարգով սոցիալական վճար է կատարել, այլև որի համար (օգտին) Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից կատարվել է կուտակային հատկացում, մյուս դեպքում՝ **այն անձը, որի համար (օգտին) կատարվում են կամավոր կենսաթոշակային վճարներ**:

Դիմողը նաև նշում է, որ «... խախտված է իրավական որոշակիության սկզբունքը Օրենքի 81-րդ հոդվածի 13-րդ մասում»: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ տվյալ դրույթը ձևակերպված է բավարար հստակությամբ. օրենսդրի

կամքը հստակորեն է արտահայտված և չի գրկում քաղաքացուն իր վարքագիծը վիճարկվող նորմի հետ համատեղելու հնարավորությունից, հետևաբար՝ նշված կարգավորումը համապատասխանում է իրավական որոշակիության սկզբունքի պահանջներին: Ընդ որում, ի կատարումն օրենքի հիշյալ պահանջի՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարը 21.10.2014թ. ընդունել է «2014 թվականի հունվարի 1-ից հետո ծագած իրավահարաբերությունների արդյունքում կուտակային վճարների չմարված կամ մասնակի վճարված կուտակային վճարների պարտավորությունների վերահաշվարկման կարգը սահմանելու մասին» թիվ 733-Ն հրամանը, համաձայն որի՝ կատարվել է վերահաշվարկ և համապատասխան գումարների փոխանցում:

Դիմողը գտնում է նաև, որ «... Օրենքի 37-րդ հոդվածի 5-րդ մասում կատարված Օրենքի 43-րդ հոդվածին հղումը որևէ կերպ մեկնաբանելը անհնար է»: Օրենքի 37-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է. «Սույն հոդվածի 1-ին և 4-րդ մասերի իմաստով բաժնային արժեթղթերը չեն ներառում այն ներդրումային ֆոնդերի փայերը (բաժնետոմսերը), որոնց կանոնների (կանոնադրության) համաձայն՝ ֆոնդի ակտիվները կարող են ներդրվել միայն սույն **օրենքի 43-րդ հոդվածով նախատեսված** բանկային ավանդներում, պարտքային արժեթղթերում կամ դրանց հեջավորման նպատակով ձեռք բերվող ածանցյալ գործիքներում»:

Օրենքի 43-րդ հոդվածով սահմանված կարգավորումների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ այն իրավական կարգավորման է ենթարկել ոչ թե այն բանկային ավանդների, պարտքային արժեթղթերի կամ դրանց հեջավորման նպատակով ձեռք բերվող ածանցյալ գործիքների հետ կապված իրավահարաբերությունները, որոնց շրջանակներում ֆոնդի ակտիվները կարող են ներդրվել, այլ ուղղված է մասնակիցների ռեեստրը վարողի ծառայությունների համար կատարվող (զանձվող) վճարների հետ կապված հարցերը կանոնակարգելուն: Այսինքն՝ **օբյեկտիվորեն հնարավոր չէ կիրառել** օրենքի 37-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, քանզի վերջինիս իրացման հիմքում ընկած իրավադրույթը (43-րդ հոդվածը) ուղղված է բոլորովին այլ հարաբերությունների կարգավորմանը:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր մի շարք, մասնավորապես՝ ՄԴՌ-864, ՄԴՌ-914 և ՄԴՌ-933 որոշումներում իրավունքի բացի սահմանադրականության հարցը քննության առնելու իրավասության վերաբերյալ արտահայտել է իրավական

դիրքորոշում առ այն, որ իրավակարգավորման բացի նորմատիվ իրավական լուծումը հանդիսանում է օրենսդիր իշխանության իրավասությունը: **Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ստեղծված իրավիճակն իրավակարգավորման բաց է, որը պետք է հաղթահարվի ՀՀ Ազգային ժողովի իրավասության շրջանակներում:**

8. Օրենքի 39-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հնարավոր անհատականության առնչությամբ ըստ դիմողի՝ «...անհայտ է մնում՝ խոսքը բոլոր ավանդների մասին է, թե միայն օտարերկրյա բանկերում ներդրվող ավանդների»: Օրենքի 39-րդ հոդվածն իրավական կանոնակարգման է ենթարկել պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդերի ակտիվների ներդրման սահմանափակումների հետ կապված հարցերը: Հիշյալ հոդվածի 3-րդ մասի երրորդ նախադասությունը սահմանում է. «Ընդ որում, պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվները որպես ավանդ կարող են ներդրվել միայն այնպիսի **օտարերկրյա բանկում**, որն ունի առնվազն Ստանդարտ և Փուրզի «ԲԲԲ» խմբի՝ «ԲԲԲ», Մուղիզի «Բաա» խմբի՝ «Բաա3» կամ Ֆիթչի «ԲԲԲ» խմբի՝ «ԲԲԲ» վարկանիշ»: Հիշյալ դրույթով օրենսդիրը հնարավորություն է տալիս պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվները որպես ավանդ ներդնել նաև օտարերկրյա բանկում, սակայն, որպես հուսալիության երաշխիք, սահմանում է որոշակի վարկանիշ: Այսինքն՝ հիշյալ նախադասության մեջ օգտագործված «միայն» եզրույթը հանդիսանում է ցուցիչ առ այն, որ պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվները որպես ավանդ կարող են ներդրվել այնպիսի օտարերկրյա բանկում, որն ունի համապատասխան վարկանիշ: Այլ կերպ, հիշյալ իրավադրույթով սահմանված իրավակարգավորումը վերաբերում է միայն օտարերկրյա բանկերում ներդրվող ավանդներին, և «միայն» եզրույթը նպատակ է հետապնդում շեշտադրելու այն հանգամանքը, որ օտարերկրյա բանկերը պետք է ունենան համապատասխան վարկանիշ, հուսալիության գնահատման միջազգայնորեն ճանաչելի չափանիշ, որի պայմաններում միայն վերջիններս հնարավորություն կունենան ներգրավվել պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվների՝ որպես ավանդ ներդրման գործընթացին: Միևնույն ժամանակ, հիմք ընդունելով օրենքի 38-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դրույթները, հարկ է արձանագրել, որ օրենքի 39-րդ հոդվածի 3-րդ մասը չի բացառում պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվների ներդրումը նաև Հայաստանի Հանրապետության տարածքում: Այդպիսով,

օրենսդիրն իրավական այդպիսի հստակ չափորոշիչներ նախատեսելու միջոցով նպատակ է հետապնդել երաշխավորելու կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվների նպատակային օգտագործումն ու պաշտպանվածությունը, որն անմիջականորեն բխում է սոցիալական պետության առջև դրված սահմանադրաիրավական պարտականության բովանդակությունից:

Իրավական որոշակիության և/կամ համաչափության սկզբունքի տեսանկյունից վիճարկվում է նաև օրենքի 46-րդ հոդվածի 7-րդ մասի այն դրույթը, ըստ որի՝ պարբերական երաշխիքային վճարների գումարի չափը հաշվարկվում է կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարչի կողմից կառավարվող պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի գույք ակտիվների արժեքի 0.02 տոկոսի չափով՝ օրական կտրվածքով: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ հիշյալ դրույթը ձևակերպված է բավարար հստակությամբ և չի զրկում քաղաքացուն իր վարքագիծը վիճարկվող նորմի հետ համատեղելու հնարավորությունից:

Վեճի առարկա է նաև այն հանգամանքը, որ ըստ դիմողի՝ «Օրենքի 81-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «վարձու աշխատողը (բացի հարկային գործակալի պարտականությունից ազատված գործատուի վարձու աշխատողից) դիմումը ներկայացնում է գործատուի միջոցով: Սույն մասում նշված անձը սոցիալական վճար կատարելը դադարեցնում է ... համապատասխան դիմումը ներկայացնելու ամսվան հաջորդող ամսվա 1-ից»: Փաստորեն Օրենքով դիմումը ներկայացնելու հաջորդող ամսվա 1-ը դա օգոստոս ամիսն է, իսկ հուլիս ամսվա հարցը բաց է և չկարգավորված»:

«Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՕ-67-Ն ՀՀ օրենքն ուժի մեջ է մտել 01.07.2014թ.: Գործող՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 81-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու՝ անձի իրավունքը տարածվում է այդ օրենքի ուժի մեջ մտնելուց մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ն ընկած ժամանակահատվածի վրա: Մինևույն ժամանակ, նույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետում սահմանված է, որ «Սույն մասում նշված անձը սոցիալական վճար կատարելը դադարեցնում է ... համապատասխան դիմումը ներկայացնելու ամսվան հաջորդող

ամսվա 1-ից»: Այսպիսով, մի կողմից, օրենսդիրն անձին հնարավորություն է ընձեռում սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու իրավունքից օգտվել և դրա հիման վրա ազատվել սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից օրենքի ուժի մեջ մտնելու պահից, այն է՝ 2014թ. հուլիսի 1-ից, իսկ մյուս կողմից՝ սահմանում է, որ սոցիալական վճար կատարելը դադարեցնում է համապատասխան դիմումը ներկայացնելու ամսվան հաջորդող ամսվա 1-ից, որը լավագույն դեպքում կարող է լինել օգոստոսի 1-ը: **Արդյունքում՝ սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից ազատվելու ժամանակահատվածը նեղացվում է՝ դուրս թողնելով հուլիս ամիսը:** Հետևաբար, համապատասխան փոփոխություններ կատարելիս անհրաժեշտ էր սահմանել այնպիսի կանոնակարգումներ, որոնք թույլ կտային անձանց սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու իրավունքից լիարժեքորեն օգտվել և դրա հիման վրա ազատվել սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից օրենքի ուժի մեջ մտնելու պահից, այն է՝ 2014թ. հուլիսի 1-ից: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ **ստեղծված իրավիճակն օրենսդրի կողմից պետք է շտկվի՝ ապահովելու համար սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից ազատվելու հնարավորությունը նաև հուլիս ամսվա համար՝ այն անձանց նկատմամբ, ովքեր համապատասխան դիմումը ներկայացրել են 2014թ. հուլիս ամսվա ընթացքում:**

Դիմումում նաև նշվում է. «Օրենքի 43-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն, հաշվի օպերատորին իրավունք է վերապահվել մասնակիցների դիմումների համար սահմանել և գանձել վճար, որը չի կարող ավելի լինել, քան այդ նպատակով կատարվող ծախսումների և ողջամիտ շահութաբերության հանրագումարը: Հատկանշական է, որ օրենքով ոչ միայն չեն սահմանվում ծախսերի կառուցվածքը կամ որևէ չափանիշ, այլ նաև միանշանակ ընկալելի ու չափելի չի կարող լինել «ողջամիտ շահութաբերություն» հասկացությունը»: Նախ՝ օրենքում օգտագործվող ոչ բոլոր հասկացություններն են, որ պետք է ունենան իրավաձևաբանական կանոններով շարադրված սահմանում: Երկրորդ՝ օրենքի 43-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերում ամրագրված համապատասխանաբար՝ «ողջամիտ եկամտաբերություն», «ողջամիտ շահութաբերություն» եզրույթների իրավական բովանդակությունը պետք է դիտարկել այն համատեքստում, որ տվյալ դեպքում եկամտաբերության, շահութաբերության

ողջամիտ բնույթը պետք է գնահատվի յուրաքանչյուր դեպքում՝ տվյալ կոնկրետ իրավիճակը բնութագրող հանգամանքներին համապատասխան, ոչ միայն ձևական իրավական, այլև ֆինանսատնտեսական և այլ չափորոշիչներով՝ չխախտելով իրավակարգավորման այն սկզբունքները, միջոցներն ու ձևերը, որոնք նախատեսված են քննության առարկա օրենքում: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենքում «ողջամիտ» եզրույթի նախատեսումն ինքնին խնդրահարույց չէ իրավական որոշակիության սկզբունքի տեսանկյունից, սակայն պետք է նկատել, որ շահույթի, եկամտի ողջամիտ բնույթը ստուգելու համար պետք է հաշվի առնել այն օբյեկտիվ իրավիճակը, որի շրջանակներում վերջիններս գնահատման և հաշվարկման առարկա են դարձել: Այնուամենայնիվ, կոնկրետ իրավիճակում քննության առարկա եզրույթների բովանդակության շուրջ առաջացած տարակարծության պարագայում անհրաժեշտ է առաջնորդվել նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից «ողջամիտ ժամկետ» հասկացության «ողջամիտ» եզրույթի բովանդակության շրջանակներում տրված իրավական դիրքորոշումներին համահունչ՝ այնքանով, որքանով վերջիններս իրենց էությամբ համադրելի և կիրառելի կլինեն կոնկրետ փաստական հանգամանքների առնչությամբ:

Բացի դրանից, օրենքի 43-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն. «Մասնակիցների ռեեստրը վարողի ծառայությունների համար **վճարի առավելագույն չափը** սահմանվում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և մասնակիցների ռեեստրը վարողի միջև կնքված պայմանագրով»: Այս իրավակարգավորումը հանդես է գալիս որպես իրավական երաշխիք՝ զսպելու համար կոնկրետ իրավիճակում «ողջամիտ եկամտաբերություն» եզրույթի ոչ համարժեք, չհիմնավորված և հայեցողական ընկալումը, հետևաբար՝ նաև իրավական կողմնորոշիչ է օրենքով կարգավորվող հասարակական տվյալ հարաբերության սուբյեկտների համար իրենց հնարավոր գործողությունների պլանավորման ու իրականացման առումով:

9. Վեճի առարկա է նաև այն հանգամանքը, որ, ըստ դիմողի՝ «Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին» ՀՕ-75-Ն ՀՀ օրենքը պարունակում է հոչակագրային դրույթներ, որոնք չեն առաջացնում իրավական

հետևանքներ: Այսպես. «Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասն ամրագրում է. «Մասնակցի օգտին (համար) կատարված կուտակային հատկացումները կարող են օգտագործվել բացառապես կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակներով»: Դիմողը դիմումի 30-րդ կետում նշում է. «...վիճարկվող ակտերից որևէ մեկով սահմանված չէ «կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակ» արտահայտությունը»:

Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում փաստել, որ դիմողը, վիճարկելով «Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին» ՀՕ-75-Ն ՀՀ օրենքը, ըստ էության բարձրացնում է ոչ թե ամբողջ օրենքի սահմանադրականության, այլ այդ օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված «կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակ» արտահայտության սահմանադրականության հարցը: **Նախ**` դիմողը հիշատակում է «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի այն պահանջը, ըստ որի` օրենքում չեն կարող ներառվել հոդվածներ, որոնք չեն առաջացնում իրավական հետևանքներ: Փաստորեն, բարձրացվում է քննության առարկա օրենքի և «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի հարաբերակցությանն առնչվող հարց, ինչն իր բնույթով սահմանադրական վեճ չի առաջացնում: **Երկրորդ**` այս իրավակարգավորման մեջ իրավական անորոշություն առկա չէ, քանզի կենսաթոշակային համակարգի նպատակները կարող են բացահայտվել վերաբերելի ոլորտի իրավական կանոնակարգումների վերլուծությունից, ինչպես նաև կենսաթոշակային համակարգի բուն տրամաբանությունից, որը, ըստ էության, հետապնդում է կենսաթոշակային տարիքի հասած անձանց բարեկեցությունն ապահովելու, մի կողմից, համերաշխության սկզբունքի հիման վրա կենսաթոշակային տարիքի հասած անձանց սոցիալական ապահովության իրավունքն իրացնելու, մյուս կողմից` կուտակային սկզբունքի հիման վրա յուրաքանչյուր անձի ըստ կատարած աշխատանքի և համակարգում ներդրման աստիճանի սոցիալական ապահովության իրավունքը երաշխավորելու սահմանադրորեն արդարացված նպատակ: **Երրորդ**` «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածը վերաբերում է ՀՀ կենսաթոշակային համակարգին` սահմանելով նաև վերջինիս մեջ

ներառվող բաղադրատարրերը: ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՄԴՈ-967 որոշման մեջ արձանագրել է. «...օրենքի առանձին հասկացությունների բովանդակությունը չի կարող ինքնաբավ լինել: Դրանք պետք է դիտարկել ընդհանուր իրավակարգավորման համակարգային ամբողջականության մեջ»: «Կենսաթոշակային համակարգից բխող նպատակ» արտահայտությունը նույնպես չի կարող ինքնաբավ լինել, այլ այն պետք է ընկալել որպես ամբողջի մաս՝ դիտարկելով այն միայն ընդհանուր տրամաբանության շրջանակներում՝ որպես միասնական և ներդաշնակ ամբողջություն:

«Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին» ՀՀ օրենքի նախաբանում ամրագրվել է, որ «Սույն օրենքի նպատակը «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի դրույթների ապահովման նպատակով սոցիալական վճարներ կատարող անձանց համար (օգտին) կատարված կուտակային հատկացումների հաշվին ձեռք բերված՝ պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայերի նկատմամբ սեփականության անձեռնմխելիության ամրագրումն է, կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների սահմանումը, դրանց պաշտպանության անընդհատության ապահովման սահմանումը օրենքով նախատեսված արտակարգ դրության հայտարարման դեպքերում»: Դիմողը նշում է, որ այս սահմանման առանցքային արտահայտություններից մեկը «օրենքով նախատեսված արտակարգ դրություն» բառակապակցությունն է, որը ոչ միայն որևէ ձևով սահմանված կամ նկարագրված չէ, այլ նաև բացակայում են այս իրավիճակի առաջացման կարգավորումն ու դրա իրավական հետևանքը: Այսուհանդերձ, չի մատնանշվում Սահմանադրության որևէ նորմ, որին վեճի առարկա դրույթը ենթադրաբար հակասում է: Բացի դրանից, օրենքի նախաբանում այս կամ այն արտահայտության՝ այդ օրենքով ամրագրված չլինելը չի կարող առաջացնել օրենքի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասության հարց, քանզի հենց ինքը՝ նախաբանը, առաջին հերթին, ունի առավելապես արժեքանական գործառույթ: Միաժամանակ, Հայաստանի Հանրապետությունում գործում է «Արտակարգ դրության իրավական ռեժիմի մասին» ՀՀ օրենքը, որում բացահայտվում է «արտակարգ դրություն» իրավական

եզրույթը, այսինքն՝ տվյալ հարցադրման իրավական, բովանդակային մեկնաբանությունն իրավասու սուբյեկտի կողմից անհրաժեշտաբար պետք է իրականացվի ելնելով ՀՀ իրավական համակարգի միասնության սկզբունքից:

Որպես իրավակարգավորման բաց վիճարկվում է նաև այն, որ, ըստ դիմողի. «... օրենսդիրը չի սահմանել հարկային մարմինն սոցիալական վճարներ կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու դիմումների ներկայացման և ընդունման կարգ»:

Օրենքի 81-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին նախադասության համաձայն՝ «Անձը իրավունք ունի սույն օրենքի ուժի մեջ մտնելուց մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ն ընկած ժամանակահատվածի համար հրաժարվելու սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից՝ մինչև 2014 թվականի դեկտեմբերի 25-ը հարկային մարմինն համապատասխան դիմում ներկայացնելու միջոցով»: Սույն դրույթով օրենսդիրն անձին իրավունք է վերապահել որոշակի ժամանակահատվածի համար հրաժարվել սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից՝ սահմանելով այդ իրավունքն իրականացնելու պայմանները և կարգը, այն է՝ համապատասխան դիմումի առկայությունը և այն հարկային մարմին ներկայացնելը: Անձի՝ հիշյալ իրավադրույթով սահմանված իրավունքն ապահովելու համար ՀՀ կառավարությունը 31.07.2014թ. ընդունել է «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2012 թվականի դեկտեմբերի 20-ի N 1676-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» N 826-Ն որոշումը, որով սահմանվել է «Սոցիալական վճար կատարելու պարտականությունից հրաժարվելու և սոցիալական վճար կատարելը վերսկսելու մասին դիմումները հարկային մարմին ներկայացնելու մասին» կարգ: Նշված հանգամանքները հաշվի առնելով՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենքի 81-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանվել են իրավունքն իրականացնելու պայմանները և կարգը, իսկ ՀՀ կառավարության հիշյալ որոշմամբ՝ այդ իրավունքի իրացման համար անհրաժեշտ և պարտադիր բաղադրատարր հանդիսացող դիմումները հարկային մարմինն ներկայացնելու կարգը, այսինքն՝ օրենքով սահմանված իրավակարգավորման իրացման կարգը:

10. Վեճի առարկա է համարվում նաև օրենքի իրավակարգավորման շրջանակներում ՀՀ կառավարությանը վերապահված լիազորությունների՝ ՀՀ Սահմանադրու-

թյան 83.5-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխանեցման հարցը: ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՄԴՈ-1142 որոշման 12-րդ կետում նշել է. «... քննության առարկա օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետով և 44-րդ հոդվածով այդ իրավասությունը՝ քանակային և արժույթային սահմանափակումների սահմանման շրջանակներում, ինչպես նաև երաշխիքային ֆոնդի տնօրինման և կառավարման կարգի ու պայմանների սահմանման մասով վերապահվել են Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանը: Այստեղ ուշադրության է արժանի և այն, որ կառավարությունը սահմանում է նաև այդ ֆոնդի **տնօրինման** պայմանները: Տնօրինումը ենթադրում է նաև իրավական կարգավիճակի կամ գույքի ճակատագրի որոշման իրավունք: Ֆոնդի միջոցները քաղաքացիների սեփականություն է ճանաչվել օրենքով, սակայն սեփականության տնօրինման պայմանները ոչ թե օրենքով են սահմանվում, այլ սահմանում է կառավարությունը: Նման կանոնակարգումը չի բխում Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 89-րդ հոդվածի 3-րդ կետի պահանջներից»:

Արդյունքում՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի՝ «...որի տնօրինման ... կարգն ու պայմանները սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը» դրույթը և 44-րդ հոդվածի 1-ին մասը ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից ճանաչվել է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջներին հակասող և անվավեր:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ներկա իրավակարգավորման շրջանակներում «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 39-րդ հոդվածը կարգավորում է պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդերի ակտիվների ներդրման սահմանափակումների հետ կապված իրավակարգավորումները՝ այլևս պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվների ներդրման քանակային և արժույթային սահմանափակումների կանոնակարգման իրավասությունը չվերապահելով ՀՀ կառավարությանը: Իսկ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 47-րդ հոդվածի 9-11-րդ մասերով սահմանված են երաշխիքային ֆոնդի տնօրինման և կառավարման կարգի ու պայմանների հետ կապված իրավակարգավորումները՝ ինչի արդյունքում երաշ-

խիքային ֆոնդի տնօրինման և կառավարման կարգն ու պայմանները կանոնակարգելը ՀՀ կառավարության իրավասությունը չէ և ենթակա է օրենքով կարգավորման:

Հաշվի առնելով վերոնշյալը՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ իր՝ ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ արտահայտած դիրքորոշումներն այս համատեքստում հաշվի են առնվել, և սահմանված նոր իրավակարգավորումներով վերոթվարկյալ հարցերն օրենքով կարգավորման են ենթարկվել:

11. ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՄԴՈ-1142 որոշմամբ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 41-րդ հոդվածի 4-րդ մասի՝ «Ռիսկերի կառավարման համակարգին ներկայացվող պահանջները սահմանվում են Կենտրոնական բանկի նորմատիվ իրավական ակտերով» դրույթը ճանաչել է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջներին հակասող և անվավեր: Անդրադառնալով այս դրույթի սահմանադրականությանը՝ հիշյալ որոշմամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրել է.

- «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 41-րդ հոդվածով սահմանված է. «Ռիսկերի կառավարման համակարգին ներկայացվող պահանջները սահմանվում են Կենտրոնական բանկի նորմատիվ իրավական ակտով»,

- կարևորվում է կենսաթոշակային ֆոնդերի ռիսկերի կառավարման համակարգին ներկայացվող պահանջների, հիմնական սկզբունքների, ինչպես նաև կուտակային ֆոնդի ակտիվների ներդրման սահմանափակումների հիմնական շրջանակի օրենքով կանոնակարգումը:

Ներկա իրավակարգավորումների պայմաններում Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի խորհրդի 2013թ. դեկտեմբերի 27-ի թիվ 324-Ն որոշմամբ սահմանված «Ներդրումային ֆոնդի կառավարչի ներքին հսկողության և ռիսկերի կառավարման համակարգի նկատմամբ նվազագույն պահանջները» /կանոնակարգ 10/16/ ընդհանուր առմամբ իրենց ամրագրումն են արդեն գտել «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում, մասնավորապես՝

36-րդ հոդվածում: Այս առումով որոշակիորեն **իրացվել են ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշումները**: Միաժամանակ, **անտեսվել է այն հանգամանքը**, որ սահմանադրական դատարանը, անդրադառնալով Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի խորհրդի հիշյալ որոշմանը, նշել է, որ «... բովանդակային առումով նույնպես փաստաթուղթը հեռու է «Իրավական ակտերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի, մասնավորապես՝ դրա 45-րդ հոդվածի պահանջներից, կառուցված է «պետք է», «անհրաժեշտ է» դարձվածքներից բխող ցանկությունների վրա և համակարգի հուսալիության ապահովման կոնկրետ երաշխիքներ չի բովանդակում»: Այսինքն՝ Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի խորհրդի հիշյալ որոշմամբ սահմանված իրավակարգավորումներն ընդհանուր առմամբ տեղափոխելով օրենքի կանոնակարգման հարթություն՝ բովանդակային առումով փոփոխության չեն ենթարկվել՝ պահպանելով «պետք է», «պարտավոր է» դարձվածքները, ինչին օրենսդիր մարմինը պետք է իր իրավասության շրջանակներում անդրադարձ կատարի:

Դիմողը նշում է նաև, որ «...Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի պահանջներին չի համապատասխանում Օրենքի 37-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, որի համաձայն՝ Կենտրոնական բանկը կարող է ընդունել նորմատիվ իրավական ակտեր, որոնք լրացուցիչ պահանջներ կսահմանեն կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների համար: Նույն անհամապատասխանությունն առկա է նաև Օրենքի 62-րդ հոդվածի 5-րդ և 6-րդ, 63-րդ հոդվածի 7-րդ մասերում, 67-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 6-րդ կետում, 68-րդ հոդվածի 1-ին մասում, երբ կենտրոնական բանկին իրավունք է վերապահվել ընդունել օրենքի պահանջներից տարբերվող առավել խիստ պահանջներ»: Վերլուծելով տվյալ դրույթները՝ սահմանադրական դատարանը հանգում է այն հետևությանը, որ բացառությամբ օրենքի 68-րդ հոդվածի 1-ին մասի, մնացած իրավադրույթները խնդիրներ չեն հարուցում Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի պահանջների տեսանկյունից, քանի որ նշված նորմերով սահմանված կարգավորումներն անմիջականորեն չեն վերաբերում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքներն իրականացնելու և պաշտպանելու պայմաններին և կարգին, այլ կարգավորում են գլխավորապես կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների,

ապահովագրական ընկերությունների, բանկերի գործունեության հետ կապված այնպիսի հարցեր, որոնք օրենքի պահանջների իրացմանն են վերաբերում:

Վիճակն այլ է օրենքի 68-րդ հոդվածի 1-ին մասի պարագայում, ըստ որի՝ «Կամավոր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվները սույն օրենքի 67-րդ հոդվածում թվարկված ֆինանսական գործիքներում կարող են ներդրվել Կենտրոնական բանկի սահմանած քանակական և արժույթային սահմանափակումների շրջանակում»:

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված է, որ բացառապես Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով են սահմանվում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքներն իրականացնելու և պաշտպանելու պայմանները և կարգը: Հստակ է, որ սահմանադրական տվյալ դրույթը վերաբերում է անձանց բոլոր իրավունքներին: Այնինչ, օրենքի 68-րդ հոդվածի 1-ին մասով այդ իրավասությունը՝ քանակային և արժույթային սահմանափակումների սահմանման շրջանակներում, վերապահվել է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկին: Ընդ որում, ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-1142 որոշման պահանջները հաշվի առնելով՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 39-րդ հոդվածի 1-7-րդ մասերով պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի ակտիվների ներդրման սահմանափակումները սահմանվել են օրենքով, ինչին պետք է համահունչ լինի նաև 68-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

12. ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՍԴՈ-1142 որոշմամբ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 49-րդ հոդվածի 1-ին մասը ճանաչել է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 1-ին հոդվածի, 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի և 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջներին հակասող և անվավեր՝ ելնելով իրավունքի գերակայության և իրավական որոշակիության սկզբունքների պահանջներին համարժեք իրավունքների պաշտպանության կոնկրետ երաշխիքներ չամրագրելու և տվյալ իրավահարաբերություններում գործադիր իշխանության հայեցողության սահմանները չհստակեցնելու հանգամանքից: Այդ որոշման 14-րդ կետում սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է կենսաթոշակային ֆոնդում առկա փայերի ինդեքսավորման կամ տարեկան գնաճով

ճշգրտման խնդրին: Սահմանադրական դատարանը մասնավորապես նշել է. «Միաժամանակ, այս հարցում օրենքով նախատեսված երաշխիքների առկայությունը համակարգի հուսալիության կարևորագույն գրավականներից է: «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը գրեթե շրջանցել է այս հիմնախնդիրը՝ օրենքով իրավական համարժեք երաշխիքներ չնախատեսելով կուտակային վճարների գումարի տարեկան գնաճով ճշգրտումն ապահովելու համար»:

Որպես իրավական երաշխիք՝ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է. «Սույն մասով նախատեսված սոցիալական վճարների՝ տարեկան գնաճով ճշգրտման կարգը **սահմանվում է սույն օրենքի բաղկացուցիչ մասը կազմող հավելվածով**»: Այսինքն, եթե նախկին իրավակարգավորման համաձայն կուտակային վճարների գումարի՝ տարեկան գնաճով ճշգրտման կարգը սահմանում էր Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը, ապա ներկա իրավակարգավորմամբ այն սահմանվում է օրենքով, մասնավորապես՝ օրենքի բաղկացուցիչ մասը կազմող հավելվածով: Հավելվածում, ի թիվս այլ հարցերի, սահմանված է, որ մասնակցի կողմից սոցիալական վճարներ կատարելու ամբողջ ժամանակահատվածի կատարված սոցիալական վճարների՝ գնաճով ճշգրտումը հաշվարկվում է բանաձևով, որը նույնպես ներառված է հավելվածում:

Դիմողը փաստում է, որ «...ինդեքսավորվում է միայն կուտակային վճարի (որը գոյանում է սոցիալական վճարի և պետական բյուջեից հատկացվող գումարի հանրագումարից), միայն սոցիալական վճարը, իսկ պետական բյուջեից կառավարչին փոխանցված գումարը ենթակա չէ ինդեքսավորման: Սա ոչ միայն թերի մոտեցում է, այլ նաև էականորեն նվազեցնում է կուտակային համակարգի նկատմամբ հանրային վստահությունը՝ անտեսելով սեփականության իրավունքի համարժեք պաշտպանության սահմանադրական սկզբունքն ու սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները»:

«Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 44-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է. «Հայաստանի Հանրապետությունը երաշխավորում է սույն օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետում նշված անձի օգտին կատարված կուտակային հատկացումների վերադարձելիությունը մասնակ-

ցին՝ սույն օրենքի 6-րդ հոդվածի համաձայն կատարված սոցիալական վճարների՝ տարեկան գնաճով ճշգրտված չափով»:

«Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 21-րդ կետի համաձայն՝ **կուտակային հատկացումը** օրենքով սահմանված կանոնների համաձայն՝ պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայեր ձեռք բերելու նպատակով սոցիալական վճար կատարող անձի համար (օգտին) կատարվող դրամական հատկացում է, որը ձևավորվում է այդ **սոցիալական վճարներից** և օրենքի համաձայն՝ **Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից հատկացվող միջոցներից**, իսկ նույն մասի 36-րդ կետի համաձայն՝ սոցիալական վճարն օրենքով սահմանված կարգով և չափով Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե վճարվող նպատակային վճար է: «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 6-րդ հոդվածը սահմանում է սոցիալական վճարի հաշվարկման օբյեկտը և դրույքաչափը, իսկ Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից կուտակային հատկացումներ կատարելու հետ կապված հարցերը կարգավորված են օրենքի 9-րդ հոդվածով: Բացի դրանից, «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 13-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ **«Պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայը** սոցիալական նպատակներով թողարկվող անվանական **արժեթուղթ է**, որը հավաստում է դրա տիրոջ (քաղաքացու)՝ սույն օրենքով սահմանված կարգով կուտակային կենսաթոշակ ստանալու իրավունքը»: Իսկ կենսաթոշակային ֆոնդի փայ, այսինքն՝ անվանական արժեթուղթ, ձեռք բերելու նպատակով կատարվում են **կուտակային հատկացումներ**: Ստացվում է այնպիսի իրավիճակ, որ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 44-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունը երաշխավորում է ոչ թե **կուտակային հատկացումների, այլ միայն կուտակային վճարների** վերադարձնելիությունը մասնակցին: Նույն մոտեցումն է հիմք ընդունվել նաև կուտակային հատկացումների հատուցման չափն օրենքի 45-րդ հոդվածով սահմանելու պարագայում:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ նման մոտեցումը չունի արդարացված հիմք՝ հաշվի առնելով նաև սահմանադրական դատարանի՝ ՄԴՈ-1142 որոշմամբ արտահայտած այն իրավական դիրքորոշումը, որի համաձայն՝ «Հարցն

տանի Հանրապետության օրենքի 40-րդ հոդված, 1-ին մաս): Այսինքն՝ ՄԴՈ-1142 որոշման 17-րդ կետում արտահայտված իրավական դիրքորոշումը դեռևս չի իրացվել: Սահմանադրական դատարանը կրկին շեշտադրում է այն հանգամանքը, որ կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարման հետ կապված ծախսերի առավելագույն չափը կարող է սահմանվել օրենքով, կամ դառնալ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և կենսաթոշակային ֆոնդի միջև պայմանագրային պարտավորությունների շրջանակներում կանոնակարգման առարկա: Ինչ վերաբերում է ՀՀ կենտրոնական բանկի վերոհիշյալ գործառնություն, ապա հիշյալ կանոնակարգման շրջանակներում օրենսդիրը պարտավոր է առաջնորդվել ՀՀ Սահմանադրության 83.3-րդ և 83.5-րդ հոդվածների պահանջներով:

14. Դիմողն արձանագրում է, որ «Եկամտային հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-71-Ն օրենքը չի անդրադարձել «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածով կենսաապահովման նվազագույն բյուջեի չափով եկամուտների նվազեցման, նվազագույն աշխատավարձը և սոցիալական վճարը չհարկելու, խնդիրներին:

Նվազագույն աշխատավարձի հետ կապված հարցերին ՀՀ սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է իր ՄԴՈ-1142 որոշման 11-րդ կետում:

«Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի (ՀՕ-74-Ն օրենք) 1-ին հոդվածով «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2003 թվականի դեկտեմբերի 17-ի ՀՕ-66-Ն օրենքի 4-րդ հոդվածը «հարկերը» բառից հետո լրացվել է «նպատակային սոցիալական վճարները» բառերով: Ըստ այդմ, գործող «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն. «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի մեջ չեն ներառվում աշխատավարձից վճարվող հարկերը, **նպատակային սոցիալական վճարները**, հավելումները, հավելավճարները, պարգևատրումները և խրախուսման այլ վճարները»: Այսինքն՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումից հետո հիշյալ օրենքում կատարվեց հա-

մապատասխան լրացում, որով սահմանվեց, որ **նպատակային սոցիալական վճարները նույնպես չեն ներառվում** նվազագույն ամսական աշխատավարձի չափի մեջ: Հետևաբար, պետք է փաստել, որ նվազագույն ամսական աշխատավարձի հարկման հետ կապված խնդիրը տվյալ իրավակարգավորման շրջանակներում հաղթահարված է:

15. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ հիմնավոր չի կարելի համարել պետության պոզիտիվ պարտավորությունն օտարելու և քաղաքացու համար անհամաչափ պարտավորություն սահմանելու վերաբերյալ փաստարկները՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ սոցիալական ապահովությունն անձի իրավունք լինելուց զատ պետության պոզիտիվ պարտավորությամբ պայմանավորված ու երաշխավորված նպատակային սահմանադրաիրավական գործառույթ է: ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ սահմանադրական դատարանն այս կապակցությամբ հայտնել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. սոցիալական ապահովության «իրավունքի երաշխավորման, ապահովման ու պաշտպանության հիմնական առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ սահմանադրական դրույթի հիման վրա /հոդվ. 37/ սոցիալական ապահովության ծավալն ու ձևերը սահմանվում են օրենքով: Սահմանադրական իրավակարգավորումից հստակ է, որ օրենսդրի հայեցողությանն է թողնված ինչպես սոցիալական ապահովության ծավալի՝ քանակական որոշակիության, այնպես էլ ձևերի ընտրության խնդիրը: Տվյալ ոլորտում, համաչափության և համամասնականության հիմնարար սկզբունքների պահանջներից ելնելով՝ հայեցողության սահմանները պայմանավորվում են, մի կողմից, պետության սոցիալտնտեսական հնարավորություններով, մյուս կողմից՝ սոցիալական պետության սահմանադրական բնույթի պահանջներով»:

Հարկ է նկատի ունենալ, որ կուտակային կենսաթոշակային համակարգի շրջանակներում մասնակիցների համար սահմանված պարտականությունների ծավալը որոշվում է ելնելով մի շարք հանգամանքներից. պետության սոցիալ-տնտեսական հնարավորություններից, սոցիալական պետության սահմանադրական բնույթի պահանջներից, կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակցի ընթացիկ և հեռանկարային կենսաապահովման միջև խելամիտ հարաբերակցությունից և այլն:

Բացի դրանից, վիճարկվող օրենքը նախատեսում է, որ պետությունը կուտակային կենսաթոշակային համակարգի շրջանակներում կատարելով իր՝ անձի սոցիալական ապահովության իրավունքի երաշխավորման պոզիտիվ պարտավորությունը, մինչև անձի կենսաթոշակային տարիքի լրանալը կատարում է կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակցի օգտին/համար կենսաթոշակային հատկացումներ, դրա մասին է վկայում ՀՕ-244-Ն օրենքի 9-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, համաձայն որի՝ «Սույն օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված անձանց համար (օգտին) մինչև նրանց կենսաթոշակային տարիքը լրանալը կուտակային հատկացումները կատարվում են հետևյալ չափով.

1) ամսական համախառն եկամտի 10 տոկոսի չափով՝ ամսական համախառն եկամտից հաշվարկված և փոխանցված (գանձված) սոցիալական վճարների և 10 տոկոսը լրացնելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից հատկացվող համապատասխան միջոցների (առավելագույնը 25000 դրամ) հանրագումարի չափով, բայց ոչ ավելի, քան սոցիալական վճարի հաշվարկման օբյեկտի առավելագույն ամսական շեմի 10 տոկոսը.

2) ձեռնարկատիրական եկամտի 10 տոկոսի չափով՝ ձեռնարկատիրական եկամտից հաշվարկված և փոխանցված (գանձված) սոցիալական վճարների և 10 տոկոսը լրացնելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից հատկացվող համապատասխան միջոցների (առավելագույնը 300 000 դրամ) հանրագումարի չափով, բայց ոչ ավելի, քան սոցիալական վճարի հաշվարկման օբյեկտի առավելագույն տարեկան շեմի 10 տոկոսը.

3) «Հաստատագրված վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված հաստատագրված վճարներով հարկվող կամ «Արտոնագրային վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի հավելված 7-ի ցանկում ընդգրկված կամ «Շրջանառության հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով շրջանառության հարկով հարկվող գործունեության տեսակների մասով՝ ամսական 10 000 դրամի չափով.

4) անձնավորված (պարզեցված) հաշվարկի հիման վրա ներկայացված՝ սոցիալական վճարի հաշվարկման օբյեկտ համարվող՝ սույն մասի 1-ին, 2-րդ և 3-րդ

կետերով չնախատեսված եկամուտներից հաշվարկված սոցիալական վճարների չափով»:

16. Դիմողը գտնում է, որ մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ը սոցիալական վճարներից հրաժարվելու իրավունքի իրացման համար մինչև 2014 թվականի դեկտեմբերի 25-ը նախատեսված ժամկետն ակնհայտ ոչ համաչափ ժամանակահատված է, դրանից փաստացի օգտվելը դառնում է անհնարին և բերում է իրավական որոշակիության և իրավունքի գերակայության սկզբունքների խախտմանը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ իրավական որոշակիության և իրավունքի գերակայության սահմանադրաիրավական սկզբունքները ոչ միայն չեն բացառում, այլև ենթադրում են, որ որոշակի իրավունքների իրացման համար օրենսդիրը նախատեսի առանձին իրավապայմաններ, տվյալ դեպքում՝ ժամկետներ: Իրավունքի իրացման համար որոշակի ժամկետ նախատեսելու, այդ իրավունքից օգտվելու կարգ սահմանելու նպատակահարմարությունը գտնվում է օրենսդրի իրավասության շրջանակներում, և բարձրացված հիմնահարցը որևէ առնչություն չունի վիճարկվող դրույթների սահմանադրականության հետ:

Սոցիալական վճարներից հրաժարվելու իրավունքի իրացման հնարավորությունն ընտրաբար, տարբերակված կերպով տրամադրելու հետ կապված հիմնահարցի առնչությամբ դիմողը տարբերակված մոտեցման երկու առանձին իրավիճակ է դիտարկում.

1. տարբերակված մոտեցում սոցիալական վճարներից հրաժարվելու համար նախատեսված ժամկետը լրանալուց հետո աշխատաշուկա մտած անձանց և վերոնշյալ ժամկետի ընթացքում աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվող անձանց նկատմամբ,

2. տարբերակված մոտեցում հանրային ծառայողների, պետական կառավարչական հիմնարկների և համայնքային կառավարչական հիմնարկների, դրանց կառուցվածքային և առանձնացված ստորաբաժանումների, Կենտրոնական բանկի, պետական ոչ առևտրային և համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպությունների վարձու աշխատողների և կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մնացած մասնակիցների նկատմամբ:

Վերոնշյալ հարցադրումներն անհրաժեշտ է դիտարկել ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի, խտրական վերաբերմունքի մասին սահմանադրական դատարանի կողմից արտահայտված իրավական դիրքորոշումների և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի լույսի ներքո: Այսպես, անձի նկատմամբ տարբերակված, խտրական վերաբերմունքի սահմանադրականության վերաբերյալ սահմանադրական դատարանը հայտնել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումները.

ա/ ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածն ամրագրում է օրենքի առջև բոլորի հավասարության սկզբունքը: Այս հոդվածի պահանջներին համապատասխան՝ պետության պոզիտիվ սահմանադրական պարտականությունն է ապահովել այնպիսի պայմաններ, որոնք նույն կարգավիճակն ունեցող անձանց **հավասար հնարավորություն կտան իրացնելու**, իսկ խախտման դեպքում՝ պաշտպանելու իրենց իրավունքները, հակառակ դեպքում կխախտվեն ոչ միայն հավասարության, խտրականության արգելման, այլ նաև իրավունքի գերակայության և իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքները /ՄԴՈ-731, 29 հունվարի 2008թ./,

բ/ սահմանադրական դատարանը խտրականության արգելման սկզբունքի շրջանակներում թույլատրելի է համարում օբյեկտիվ հիմքով և իրավաչափ նպատակով պայմանավորված ցանկացած տարբերակված մոտեցում: Խտրականության արգելման սկզբունքը չի նշանակում, որ միևնույն կատեգորիայի անձանց շրջանակում ցանկացած տարբերակված մոտեցում կարող է վերածվել խտրականության: Խտրականության սկզբունքի խախտում է հանդիսանում այն տարբերակված մոտեցումը, որը գուրկ է օբյեկտիվ հիմքից և իրավաչափ նպատակից /ՄԴՈ-881, 4 մայիսի 2010թ./:

Նմանատիպ իրավական դիրքորոշումներ հայտնել է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը /տես, մասնավորապես՝ *Stec and Others v. the United Kingdom* [GC], nos. [65731/01](#) and [65900/01](#), § 51, ECHR 2006-VI և *Carson and Others v. the United Kingdom* [GC], no. [42184/05](#), ECHR 2010:

Համադրելով դիմողի կողմից նկարագրված տարբերակված մոտեցման առաջին իրավիճակը՝ հարկ է նշել, որ վիճարկվող դրույթներով նախատեսված իրավակարգավորումը չի կարող հանգեցնել սոցիալական կարգավիճակից ելնելով խտրականության: Սոցիալական վճարներից հրաժարվելու համար նախատեսված ժամկետը

լրանալուց հետո աշխատաշուկա մտած անձանց և վերոնշյալ ժամկետի ընթացքում աշխատանքային հարաբերությունների մեջ գտնվող անձանց նկատմամբ տարբերակված մոտեցումը պայմանավորված է սոցիալական վճարներից հրաժարվելու իրավունքի իրացման ժամկետային սահմանափակմամբ, ինչը կարող է համարվել օբյեկտիվ հիմք, ինչպես նաև այդպիսի տարբերակված մոտեցում նախատեսելով՝ հետապնդվում է իրավաչափ նպատակ:

Դիմողի կողմից մատնանշված տարբերակված մոտեցում դրսևորելու երկրորդ իրավիճակի վերաբերյալ հարկ է, նախ, նշել, որ վիճարկվող դրույթով նախատեսված կարգավորումը, որի համաձայն՝ սոցիալական վճարներից հրաժարվելու իրավունքից չեն կարող օգտվել որոշ կատեգորիայի անձինք, որոնք գլխավորապես հանրային հատվածի աշխատողներ են, ընտրաբար է այդ իրավունքը տրամադրվել, սակայն դրա հիմքում միանշանակ դրված է որոշակի օբյեկտիվ հիմք, և իրավակարգավորումը հետապնդում է իրավաչափ նպատակ: Հանրային և մասնավոր ոլորտների աշխատողները չեն կարող համարվել նույն կատեգորիայի անձինք՝ ելնելով նրանց աշխատանքային ոլորտների առանձնահատկություններից, աշխատավարձի ձևավորման աղբյուրներից և մի շարք այլ հանգամանքներից: 2014 թվականի հուլիսի 1-ին ուժի մեջ մտավ «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքը, որի ուժով բարձրացվեց պետական աշխատողների աշխատավարձը և սոցիալական վճարների կատարման պարտավորությունը վերջիններիս կենսամակարդակում էական բացասական փոփոխություններ չի առաջացնի և սոցիալական վճարներից հրաժարվելու իրավունքի սահմանափակումն այդ կատեգորիայի անձանց համար վերոնշյալ օրենսդրական փոփոխություններով նախատեսված երաշխիքների պարագայում սահմանադրականության տեսանկյունից խնդրահարույց չէ: Այլ կլիներ խնդիրը, երբ պետությունը չիրականացներ ՀՀ Սահմանադրության 48-րդ հոդվածի երկրորդ մասի պահանջով պայմանավորված իր պարտականությունը:

17. Դիմողն օրենքի հետադարձ ուժի կիրառման արգելքի հետ կապված հիմնահարցը կապում է վեց ամսվա ընթացքում հաշվարկված կուտակային վճարների վերադարձման վերաբերյալ իրավակարգավորումների հետ՝ փաստելով, որ ՀՀ Ազգային ժողովը 2014 թվականի մայիսի 15-ին ընդունեց ՀՕ-13-Ն՝ 5 հոդվածներից բաղկացած

օրենքը, որի 3-րդ հոդվածով նախատեսվեց, որ գործատուն օրենքի 5-րդ հոդվածով սահմանված վարձու աշխատող և պայմանագրային եկամուտ ստացող մասնակիցների համար (անունից) կուտակային վճարներ չի հաշվարկում և չի փոխանցում, եթե մասնակիցը առձեռն կամ փոստային առաքմամբ գործատուին ներկայացնում է դիմում: Արդյունքում՝ դիմողը գտնում է, որ անձն օգտվելով այս հնարավորությունից՝ արդեն իսկ դիմել է պարտադրվող վճար չկատարելու՝ օրենքով նախատեսված իր իրավունքն իրացնելու համար, սակայն վիճարկվող ակտերով փաստորեն զրկվում է այդ իրավունքից, ինչը հետադարձ ուժ է ստանում 1996թ. և դրանից հետո ծնված վարձու աշխատողների, 2014թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ վարձու աշխատանքային հարաբերությունների մեջ չգտնվող անձանց, ինչպես նաև հանրային ծառայողների, պետական կառավարչական հիմնարկների և համայնքային կառավարչական հիմնարկների, դրանց կառուցվածքային և առանձնացված ստորաբաժանումների, Կենտրոնական բանկի, պետական ոչ առևտրային և համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպությունների վարձու աշխատողների համար:

Դիմողի կողմից վկայակոչված ՀՕ-13-Ն օրենքն ուժը կորցրել է 2014 թվականի հուլիսի 1-ին: 1996թ. և դրանից հետո ծնված վարձու աշխատողների վերաբերյալ իրավակարգավորում նախատեսված է «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՕ-224-Ն ՀՀ օրենքի՝ **«Անցումային դրույթներ» վերտառությամբ 81-րդ հոդվածի 5-րդ մասում, որի համաձայն՝** «5. Մույն հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետում նշված՝ 1996 թվականի հունվարի 1-ին և դրանից հետո ծնված անձի կողմից վճարվող սոցիալական վճարի գումարը մինչև 2017 թվականի հուլիսի 1-ը նվազեցվում է նրա կողմից վճարման ենթակա եկամտային հարկի գումարից»:

Իսկ վերոնշյալ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետում խոսքը վերաբերում է 2014 թվականի հուլիսի 1-ից հետո վարձու աշխատողի կարգավիճակ ձեռք բերած, նոտարի պաշտոնում նշանակված, անհատ ձեռնարկատեր դարձած՝ 1974 թվականի հունվարի 1-ից հետո ծնված այն անձանց, որոնք 2014 թվականի հուլիսի 1-ի դրությամբ չեն հանդիսացել վարձու աշխատող, նոտար կամ անհատ ձեռնարկատեր:

Այդ անձանց նկատմամբ օրենքի դրույթների հետադարձ կիրառման վերաբերյալ փաստարկների առնչությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ հետադարձ ուժի արգելման սկզբունքը վերաբերելի է միմիայն այն դեպքերին, եթե

անձը գտնվելով արդեն իսկ օրենքով կարգավորված հարաբերությունների մեջ, ունենալով որոշակի իրավունքներ և պարտականություններ, օրենքի փոփոխման պատճառով նրա իրավական վիճակը վատթարանում է, նա զրկվում է իրավունքներից կամ սահմանափակվում է այդ իրավահարաբերությունների ուժով նրա իրավունքի իրացումը:

18. Դիմողի կարծիքով՝ անհամաչափ է նաև ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 81-րդ հոդվածի 7-րդ մասով նախատեսված դրույթը, որի համաձայն՝ կենսաթոշակային ֆոնդերի փոփոխության, կենսաթոշակային ֆոնդերի փայերի ժառանգման վերաբերյալ դրույթները, ինչպես նաև կենսաթոշակային հաշվին առկա միջոցները ստանալու վերաբերյալ դրույթներն ուժի մեջ են մտնում 2015 թվականի հուլիսի 1-ից: Ըստ դիմողի՝ ակնհայտորեն տարածամկետելով անձի կողմից իր սեփականության տիրապետման, տնօրինման և օգտագործման իրավունքի իրացումը՝ օրենքի հիշյալ դրույթը չի նախատեսում որևէ ողջամիտ փոխհատուցում նշված ժամանակահատվածի համար: Ըստ դիմողի՝ նույնը վերաբերում է նաև նույն օրենքի 81-րդ հոդվածի 13-րդ մասին, որի համաձայն՝ 2014 թվականի հունվարի 1-ից հետո ծագած իրավահարաբերությունների արդյունքում կուտակային վճարների չմարված կամ մասնակի վճարված կուտակային վճարների պարտավորությունների վերահաշվարկման կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ֆինանսական ոլորտի պետական լիազորված մարմինը: 2014 թվականի հունվարի 1-ից հետո ծագած իրավահարաբերությունների արդյունքում կուտակային վճարների չմարված կամ մասնակի վճարված կուտակային վճարների պարտավորությունները վերահաշվարկվում են մինչև 2014 թվականի դեկտեմբերի 31-ը:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսդրի իրավասության շրջանակներում է այս կամ այն դրույթի ուժի մեջ մտնելու ժամկետի սահմանումը, սակայն օրենքի գործողության տարածամկետումը չպետք է հանգեցնի անձի իրավունքների և ազատությունների ոչ իրավաչափ սահմանափակմանը: Ուստի այս կարգավորումները պետք է դիտարկել առաջին հերթին սեփականության իրավունքի սահմանափակման տեսանկյունից՝ սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո:

Այսպես, ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՍԴՈ-1073 որոշմամբ արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, ըստ որի՝ սեփականության իրավունքի իրականացումը սահմանադիրը կաշկանդում է որոշակի հանրային արժեքներ պահպանելու պահանջով: Դրանք են՝ շրջակա միջավայրը, **այլ անձանց**, հանրության և պետության իրավունքները և օրինական շահերը: Նման մոտեցումը կոչված է ապահովելու սեփականատիրոջ և այլոց իրավունքների ու հանրային շահերի միջև ողջամիտ հավասարակշռություն՝ գույքի նկատմամբ անձի սեփականության իրավունքի իրականացումը ճանաչելով երաշխավորված, սակայն ոչ բացարձակ:

Վիճարկվող նորմով նախատեսված սեփականության իրավունքի իրացման սահմանափակումն իրավաչափ է հետևյալ պատճառաբանությամբ. այդ իրավակարգավորումը ժամանակավորապես սահմանափակում է մասնակիցների սեփականության իրավունքի իրացումը՝ ելնելով կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մյուս մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությունից, որոնք, հնարավոր է, որ ցանկություն չեն հայտնել հետ ստանալ իրենց կատարած կուտակային վճարները: Կենսաթոշակային ֆոնդերում հավաքագրված կուտակային վճարները ներդրվում են օրենքով նախատեսված ակտիվներում, օրինակ՝ ժամկետային ավանդներում կամ արժեթղթերում, և դրանց անմիջական իրացման դեպքում կենսաթոշակային համակարգի մյուս մասնակիցները զգալի վնասներ կկրեն, քանի որ ստիպված կլինեն ակտիվները վաճառել ակնկալվածից ավելի ցածր գնով կամ, օրինակ՝ ավանդների պարագայում կորցնել արդեն իսկ հաշվարկված ավանդային տոկոսները:

Անդրադառնալով դիմողի կողմից բարձրացված՝ նշված ժամանակահատվածի համար որևէ ողջամիտ փոխհատուցման բացակայության վերաբերյալ հարցին, հարկ է նշել, որ 2014 թվականի հուլիսի 1-ից 2015 թվականի հուլիսի 1-ն ընկած ժամանակահատվածում ժառանգման հարցեր առաջանալու դեպքում ժառանգներն իրենց հասանելիք գումարները կարող են ստանալ 2015 թվականի հուլիսի 1-ից սկսած, և այդ գումարները կներառեն նաև վերոնշյալ ժամանակահատվածի ընթացքում դրանց ներդրումից վաստակած եկամուտները, ինչը կարող է ողջամիտ փոխհատուցում համարվել այդ ժամանակահատվածի համար:

19. Մարդու սահմանադրական իրավունքների պաշտպանության համապատասխան երաշխիքներ ապահովելու առումով ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր ՄԴՌ-1142 որոշման մեջ անհրաժեշտ էր համարել ընդգծել, որ օրենքի իրավակարգավորումներին բնորոշ իրավախախտումների համար հարկ է ամրագրել իրավական պատասխանատվության (քրեական, քաղաքացիական, վարչական) կոնկրետ և տարբերակված մոտեցումներ: Դիմողն արձանագրում է, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանն ընդգծել էր, որ քննության առարկա դարձած օրենքն այս հարցերին գլխավորապես անդրադարձել է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի վերահսկողական լիազորությունների ապահովման շրջանակներում (հոդվածներ 77-84): Սակայն, օրենքի կիրարկման հետ մեկտեղ, համարժեք փոփոխություններ չեն կատարվել նաև իրավական պատասխանատվություն նախատեսող այլ իրավական ակտերում: Մասնավորապես՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական և վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքերը գործնականում շրջանցել են այդ հիմնախնդիրը: Իսկ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 968.9-րդ հոդվածի 1-ին մասի այն դրույթը, որ «Կենսաթոշակային ֆոնդի մասնակիցներին պատճառած վնասները հատուցվում են օրենքով և այլ իրավական ակտերով սահմանված կարգով», ավելի շատ ունի վերացական բնույթ: Այնինչ այս ոլորտում պատասխանատվության հստակ կանոնակարգումը համակարգի նկատմամբ վստահության կարևոր երաշխիք կարող էր հանդիսանալ: Այս խնդրին նույնպես մեծ կարևորություն է տրվում միջազգային պրակտիկայում: Սա արձանագրվել է ՄԴՌ-1142 որոշմամբ, որով այս առնչությամբ սահմանադրական դատարանը նաև նշել է, որ «...ուշադրության են արժանի Սլովենիայի և Ռումինիայի օրինակները: Իսկ ԱՄՆ-ում թոշակային ֆոնդերի հետ կապված ֆինանսական իրավախախտումներն օրենքով համարվում են **առանձնապես ծանր հանցանք** և ազատագրկման ձևով պատիժ է սահմանվում 20 տարի և ավելի»: Հաշվի առնելով «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 13-րդ հոդվածի 1-ին մասի այն դրույթը, ըստ որի՝ պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայլ սոցիալական նպատակներով թողարկվող անվանական արժեթուղթ է, և նույն հոդվածի 2-րդ մասի երկրորդ նախադասությունը, համաձայն որի՝ պարտադիր կենսաթոշակային ֆոնդի փայլերը պետության կողմից դրանց ձեռքբերման պահից հանդիսանում են մասնակցի

սեփականությունը, սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ կենսաթոշակային ֆոնդերի փայերի նկատմամբ տարածվում են քաղաքացիական և քրեական օրենսդրությամբ նախատեսված սեփականության և արժեթղթերի պաշտպանությանն ուղղված ընդհանուր կառուցակարգերը: Միննույն ժամանակ, ՀՀ սահմանադրական դատարանն ուշադրություն է հրավիրում այն հանգամանքի վրա, որ ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ սահմանադրական դատարանը մատնանշել է «պատասխանատվության կոնկրետ և տարբերակված միջոցներ» մշակելու նպատակահարմարությունը: Հետևաբար, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՄԴՈ-1142 որոշման մեջ արտահայտված վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումները «Օրենսդրության շրջանակներում իրենց արտացոլումը գտել են մասամբ, ինչը, սակայն, չի հանգեցնում քննության առարկա օրենքների՝ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասության, քանզի սահմանադրական դատարանի նշված իրավական դիրքորոշումների կատարումը պահանջում է համակարգային փոփոխություններ, որոնք իրենց տեղը պետք է գտնեն նաև քաղաքացիաիրավական, վարչաիրավական և քրեաիրավական բնագավառների համապատասխան իրավական ակտերում: Սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումն ուղղված էր ՀՀ Ազգային ժողովին և կոչված էր համակարգային մոտեցմամբ ապահովելու կուսակային կենսաթոշակային համակարգի արդյունավետ գործողությունը: Այն դեռևս ամբողջությամբ չի իրացվել և պահպանում է իր հրատապությունը:

20. Դիմողը գտնում է, որ վիճարկվող ակտերը բազմաթիվ դեպքերում չեն համապատասխանում նաև օրենսդրական տեխնիկայի կանոններին: Դիմողը, մասնավորապես, նշում է փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին մեկ իրավական ակտով սկզբունքորեն նոր օրենք ընդունելու փաստը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ փոփոխությունների արդյունքում մի շարք նորմեր փոփոխվել են, սակայն պահպանել են նույն համարները: Դիմողը նաև գտնում է, որ այս փաստարկների ուժով առաջ է գալիս իրավական անորոշության հիմնահարց:

Վերը նշվածի կապակցությամբ անհրաժեշտ է փաստել, որ հողվածի համարը պահպանվում է իրավական ակտում այն դեպքում, երբ այդ հողվածն ուժը կորցրած է ճանաչվում: Սակայն, երբ այն փոփոխվում է, այս պարագայում ոչ թե նախկինն է ուժը

կորցրած ճանաչվում և մեկ այլ հողված ամրագրվում, այլ նախկին հողվածը փոփոխվում է: «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 45-րդ հոդվածի՝ բարձրացված հիմնախնդրին վերաբերող պահանջները վերաբերում են գործողությունը դադարեցրած բաժիններին, գլուխներին, հողվածներին, հողվածների մասերին, կետերին, ենթակետերին: Հետևաբար, դիմողի այն պնդումները, որ փոփոխություններ կատարելիս ևս պետք է նախկին խմբագրության հողվածի համարը նույնը մնա, և նոր խմբագրությունն այլ՝ լրացուցիչ հողվածով ամրագրվի, իրավական տեխնիկայի գոյություն ունեցող կանոնների շրջանակներում հիմնավոր չէ: Նույնը կարելի է ասել նաև դիմողի այն փաստարկի վերաբերյալ, ըստ որի՝ վիճարկվող ակտը պետք է ոչ թե փոփոխվեր, այլ նոր օրենք ընդունվեր: Այս առնչությամբ հարկ է նշել, որ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքը չի նախատեսում որևէ սահմանափակում իրավական ակտում կատարվող փոփոխությունների ծավալի առնչությամբ, ուստիս միայն այն փաստը, որ վիճարկվող օրենքը ենթարկվել է մեծ ծավալով փոփոխությունների, չի կարող հանգեցնել օրենսդրական տեխնիկայի խախտման, առավել ևս՝ այդ իրավական ակտի հակասահմանադրականության: Բացի դրանից, տվյալ դեպքում օրենսդրական տեխնիկայի կանոնները բովանդակային առումով չեն հանգեցնում իրավական անորոշության, այսինքն՝ չեն զրկում անձին իր վարքագիծը կանխատեսելու հնարավորությունից և չեն հանգեցնում սահմանադրաիրավական հետևանքներ առաջացնող հակասությունների:

21. Դիմողի կողմից վիճարկվում է նաև այն հանգամանքը, որ նոր իրավական կարգավորումներով չի ապահովվել կուտակային բաղադրիչի վճարման՝ գործատու-աշխատող-պետություն եռամիասնությունը, ինչի արդյունքում չի կատարվել ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՍԴՌ-1142 որոշումը:

Այս հիմնահարցն իրավամբ շեշտվել է ՍԴՌ-1142 որոշման շրջանակներում: Մասնավորապես, ՀՀ սահմանադրական դատարանն այս առնչությամբ արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումները.

- «Արդյունքում՝ գործատուն, որպես իր իսկ աշխատողների սոցիալական ապահովության խնդիրների լուծման անմիջական մասնակից, դուրս մղվեց այս իրավահարաբերություններից, պետությունը հարկատուների հաշվին ստանձնեց լրացուցիչ

պարտավորություններ, անհատակություն մտցվեց Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 37-րդ հոդվածով նախատեսված՝ սոցիալական ապահովության իրավունքի երաշխավորման և 45-րդ հոդվածով նախատեսված՝ այդ իրավունքի իրացման նախադրյալների ու երաշխիքների ապահովման սահմանադրաիրավական մոտեցումները կյանքի կոչելու հարցերում»,

- «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ միջազգային պրակտիկայում գործատուների և աշխատողների կողմից կատարվող սոցիալական ապահովության վճարների տոկոսային հարաբերակցությունն այնպիսին է, որ հիմնականում գործատուների հաշվին են ձևավորվում սոցիալական ապահովության ընդհանուր նպատակային վճարների կեսից մինչև երկու երրորդը: Անկախ թոշակային համակարգի առանձնահատկություններից, աշխարհի բազմաթիվ երկրների /Շվեդիա, ԱՄՆ, Մեծ Բրիտանիա, Ֆրանսիա, Սինգապուր, Լեհաստան, Հունգարիա, Սլովենիա, Խորվաթիա, Սլովակիա և այլն/ փորձը վկայում է, որ համեմատաբար ավելի մեծ հաջողություն են արձանագրում այն երկրները, որտեղ կենսաթոշակային ապահովման խնդրի լուծմանը մասնակցում են երեք հիմնական սուբյեկտներ՝ պետությունը, գործատուն և աշխատողը»:

Տվյալ հիմնախնդրի կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ քննության առարկա օրենքների համատեքստում ՀՀ սահմանադրական դատարանի վերոնշյալ մոտեցումները չեն ստացել համարժեք իրավական լուծումներ: Մինևույն ժամանակ, դա ինքնին չի հանգեցնում «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասության՝ այն պատճառաբանությամբ, որ, նախ՝ չի ենթադրվում, որ սույն հիմնահարցը պետք է իրավական ամրագրում ստանար կոնկրետ այս օրենքով, և ոչ թե որևէ այլ՝ տվյալ իրավահարաբերության կանոնակարգմանը նվիրված իրավական ակտով: Երկրորդ՝ ՄԴՈ-1142 որոշմամբ սահմանադրական դատարանը «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը չի պայմանավորել դիմողի կողմից բարձրացված վերոհիշյալ հիմնահարցի օրենսդրական իմպերատիվ ամրագրվածությամբ: Սահմանադրական դատարանն այդ որոշմամբ փաստել է նման համակարգի բացակայությունը ՀՀ-ում, ինչպես նաև վերլուծելով միջազգային փորձը՝

արձանագրել է, որ «...համեմատաբար ավելի մեծ հաջողություն են արձանագրում այն երկրները, որտեղ կենսաթոշակային ապահովման խնդրի լուծմանը մասնակցում են երեք հիմնական սուբյեկտներ՝ պետությունը, գործատուն և աշխատողը»: Մահմանադրական դատարանն այդ որոշմամբ դիրքորոշում է արտահայտել կուտակային կենսաթոշակային համակարգի առավել արդյունավետ գործելու հնարավոր տարբերակի վերաբերյալ, իսկ հարցի ամբողջական լուծումը ՀՀ Ազգային ժողովի իրավասության շրջանակներում է: Մահմանադրական դատարանը վերահաստատելով տվյալ իրավական դիրքորոշումը՝ գտնում է, որ խնդրի համակարգային լուծման արդյունավետ ուղիներից մեկը հենց նման ներդաշնակ եռամիասնության ապահովումն է:

22. Դիմողը գտնում է, որ չի կատարվել ՄԴՈ-1142 որոշումը՝ կապված տարիքային խտրականության հետ, քանի որ գործող կանոնակարգումը շարունակում է պահպանել տարբերակված մոտեցում՝ պայմանավորված որոշակի տարիքային շեմով:

Մահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՄԴՈ-1142 որոշման եզրափակիչ մասում առանձին նորմեր ՀՀ Մահմանադրությանը հակասող և անվավեր են ճանաչվել ոչ տարիքային խտրականության հիմքով: ՄԴՈ-1142 որոշման պատճառաբանական մասում ևս ՀՀ սահմանադրական դատարանը չի արձանագրել տարիքային խտրականության առկայություն: Հետևաբար, այս հիմքով ՄԴՈ-1142 որոշման չկատարման մասին խոսք լինել չի կարող:

Ինչ վերաբերում է տարիքային խտրականության վերաբերյալ դիմողի փաստարկներին՝ ընդհանրապես, ապա հարկ է նշել, որ խտրականությունն առկա է այն դեպքում, երբ նույն իրավական կարգավիճակի շրջանակներում այս կամ այն անձի կամ անձանց նկատմամբ դրսևորվում է տարբերակված մոտեցում, մասնավորապես՝ նրանք զրկվում են այս կամ այն իրավունքներից, կամ դրանք սահմանափակվում են, կամ ձեռք են բերում արտոնություններ: Խնդրո առարկա իրավիճակում չի կարող արձանագրվել նման վիճակ, քանզի խոսքը վերաբերում է ոչ թե նույն իրավական կարգավիճակի շրջանակներում՝ տարիքով պայմանավորված խտրականությանը, այլ տարբեր իրավական կարգավիճակ ունենալու հիմքով անձանց՝ օրենքով նախա-

տեսված իրավունքներին և պարտականություններին, այսինքն՝ իրավական հիմնավորում ունեցող օբյեկտիվ պայմաններին:

23. ՀՕ-244-Ն ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 10-րդ մասի համաձայն՝ սոցիալական վճար կատարող անձն իրավունք ունի սոցիալական վճարների կատարմանն ուղղելու սոցիալական փաթեթի գումարները: Այս դեպքում սոցիալական վճար կատարող անձն իրավունք ունի Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով, որպես կատարված սոցիալական վճարների փոխհատուցում, միանվագ ստանալու սոցիալական փաթեթի հաշվում ընթացիկ տարվա հունվարի 1-ի դրությամբ առկա մնացորդը, բայց ոչ ավելի, քան նախորդ տարվա ընթացքում ստացման ենթակա աշխատավարձից և ձեռնարկատիրական գործունեությունից ստացված եկամուտներից հաշվարկված և փոխանցված սոցիալական վճարների չափն է:

Վերոգրյալի հիման վրա սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սոցիալական փաթեթի գումարները սոցիալական վճարների կատարմանն ուղղելն օրենքով նախատեսված իրավունք է և կոչված է ոչ թե սահմանափակելու, այլ նպաստելու անձի իրավունքների արդյունավետ իրացմանը: Ինչ վերաբերում է դիմողի այն պնդմանը, համաձայն որի՝ սահմանափակ թվով անձինք կարող են այդ իրավունքից օգտվել, պետք է արձանագրել, որ այդպիսի իրավակարգավորմամբ օրենսդիր մարմինը սոցիալական փաթեթի իրավունքը նախատեսել է որոշակի խումբ անձանց համար, օրենքով նախատեսված որոշակի պայմաններում, և այդ իրավունքը նախատեսող իրավանորմը նման ձևակերպմամբ չի վիճարկվել ՀՀ սահմանադրական դատարանում, չի ճանաչվել Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր:

Այս առնչությամբ դիմողը գտնում է նաև, որ՝ «...եթե սոցիալական վճարի համար կարող է օգտագործվել աշխատանքային եկամուտներից տարբերվող եկամուտներ, ապա ինչու է սահմանափակվում միայն սոցիալական փաթեթով և չի ներառվում այլ եկամուտները՝ օրինակ շահութաբաժինները կամ փոխառու միջոցների դիմաց ստացվող տոկոսագումարները կամ վարձակալությունից ստացվող եկամուտները և այլն»:

Վերը նշված հարցադրումն անմիջականորեն չի վերաբերում սույն գործով վիճարկվող կանոնակարգման սահմանադրականությանը, այլ կարող է քննության

առնվել ՀՀ Սահմանադրությանը և «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքին համապատասխան՝ այլ դիմումի շրջանակներում:

24. Վեճի առարկա ընթացակարգային հարցերի առնչությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանը նախ արձանագրում է, որ նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծերի վերաբերյալ հանրային քննարկումներ իրականացնելու պահանջը նախատեսված է «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքով: Մասնավորապես՝ նշված օրենքի 27.1-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն. «Նախագիծ մշակող մարմինը նորմատիվ իրավական ակտի նախագիծը ազդեցության գնահատողներին ներկայացնելու հետ մեկտեղ կազմակերպում է նախագծի վերաբերյալ հանրային քննարկումներ, որոնց նպատակը նորմատիվ իրավական ակտի նախագծի մասին ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրազեկումն է, ինչպես նաև նրանցից կարծիքների հավաքումն ու դրանց հիման վրա նորմատիվ իրավական ակտի նախագծի անհրաժեշտ լրամշակման աշխատանքների իրականացումը: Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի մասին օրենքի նախագծի հանրային քննարկումները սկսվում են պետական բյուջեի մասին օրենքի նախագիծը Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողով ներկայացնելուց հետո՝ եռօրյա ժամկետում:

Հանրային քննարկումներն իրականացվում են նախագիծը մշակող մարմնի ինտերնետային կայքում նորմատիվ իրավական ակտի նախագիծը, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ նախատեսված այլ նյութերը հրապարակելու միջոցով, իսկ նախագիծ մշակող մարմնի նախաձեռնությամբ կարող են իրականացվել հանրային կամ շահագրգիռ անձանց հետ հանդիպումների, բաց լսումների, քննարկումների, հասարակական հարցումների, ինչպես նաև հեռահաղորդակցության հնարավոր միջոցներով:

Հանրային քննարկումների իրականացման ժամկետն առնվազն 15 օր է:

Հանրային քննարկումների կազմակերպման և իրականացման կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը»:

Հոդվածից բխում է, որ հանրային քննարկումներ իրականացնելու կարգից որոշակի առանձնահատկություններ նախատեսված են միայն Հայաստանի Հանրապե-

տության պետական բյուջեի մասին օրենքի նախագծի հանրային քննարկումների իրականացման համար:

«Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքը, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 25.03.2010թ. «Հանրային քննարկումների կազմակերպման և իրականացման կարգը հաստատելու մասին» N296-Ն որոշումն Ազգային ժողովում արտահերթ նստաշրջանի շրջանակներում քննարկվող օրենքների նախագծերի վերաբերյալ հանրային քննարկումներ իրականացնելու մասին որևէ հատուկ կարգավորում չեն նախատեսում:

ՀՀ Սահմանադրության 71, 72, 75 և 76-րդ հոդվածների վերլուծությունից բխում է, որ սահմանադիրն օրենսդրական գործընթացի իրականացման կարգին առնչվող միայն կարևորագույն հարցերն է կարգավորել: Մասնավորապես, Սահմանադրության վերոնշյալ հոդվածները սահմանում են օրենքների ընդունման քվեարկության համար անհրաժեշտ ձայների քանակը, քվեարկությանը մասնակից պատգամավորների անհրաժեշտ նվազագույն քանակը/քվորում/, ՀՀ Նախագահի կողմից վերադարձված օրենքի՝ Ազգային ժողովի կողմից արտահերթ քննարկելու պահանջը, օրենսդրական նախաձեռնության իրավունքի սուբյեկտներին, ՀՀ կառավարության ներկայացմամբ պետական բյուջեն հաստատելու հետ կապված հարցեր և այլն:

Այսպիսով, սահմանադիրն օրենքների նախագծերի վերաբերյալ հանրային քննարկումների կազմակերպումը և իրականացումը որպես օրենքների ընդունման ընթացակարգային սահմանադրական պահանջ չի դիտարկում: Հետևաբար, բարձրացված հարցն իր բնույթով ոչ թե սահմանադրաիրավական, այլ օրենսդրական կարգավորման բնագավառին է առնչվում:

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել նաև, որ օրենքների ընդունման խորհրդարանական կամ ինչպես հանրային քննարկումներ կազմակերպելու պահանջի տեսանկյունից՝ արտախորհրդարանական ընթացակարգերի ցանկացած խախտում անթույլատրելի է օրենսդրական գործընթացի շրջանակներում, անհամատեղելի է օրենսդրական գործունեության կանոնների հետ, սակայն այդ խախտումներից ոչ բոլորն են, որ սահմանադրականության տեսանկյունից սկզբունքային նշանակություն ունեն: Վերջիններիս թվին են դասվում միայն այն կանոնների խախտումները, որոնք ուղղա-

կիրքեն հիմնված են Սահմանադրության պահանջների վրա, օրենքի ընդունման վերաբերյալ վերջնական որոշում կայացնելու համար որոշիչ նշանակություն ունեն և/կամ այնքան էական են, որ առանց այդ կանոնների պահպանման անհնար է արժանահավատորեն որոշել օրենսդրի իրական կամքը, հետևաբար՝ նաև օրենսդրի կողմից ներկայացվող ՀՀ ժողովրդի կամքը:

Նմանատիպ իրավական դիրքորոշում առկա է նաև սահմանադրական արդարադատության միջազգային պրակտիկայում /օրինակ՝ Ռուսաստանի Դաշնության սահմանադրական դատարանի 2013 թվականի փետրվարի 14-ի N 4-Պ որոշումը/:

Միաժամանակ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 68-րդ հոդվածի 7-րդ մասի 2-րդ կետի պահանջներից ելնելով՝ անհրաժեշտ է քննության առարկա հարցը դիտարկել նաև վիճարկվող իրավական ակտն ընդունելու և գործողության մեջ դնելու՝ Սահմանադրությամբ նախատեսված կարգի պահպանվածության համատեքստում:

ՀՀ Սահմանադրության 70-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան կամ նիստ գումարում է Ազգային ժողովի նախագահը՝ Հանրապետության Նախագահի, պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի կամ կառավարության նախաձեռնությամբ: Արտահերթ նստաշրջանը կամ նիստն անցկացվում է նախաձեռնողի սահմանած օրակարգով և ժամկետում»:

«Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի՝ «Արտահերթ նստաշրջանի գումարման կարգը» վերտառությամբ 39-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջան գումարում է Ազգային ժողովի նախագահը՝ Հանրապետության Նախագահի, պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ երրորդի կամ Կառավարության նախաձեռնությամբ: Արտահերթ նստաշրջանն անցկացվում է նախաձեռնողի **սահմանած օրակարգով և ժամկետում**»: Իսկ նույն հոդվածի 6-րդ մասը սահմանում է արտահերթ նստաշրջանի անցկացման ընթացակարգը՝ բացառությամբ, եթե Ազգային ժողովի որոշմամբ այլ բան է նախատեսված: Քննության առարկա հարցի դեպքում ՀՀ կառավարության նախաձեռնությամբ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է «2014թ. հունիսի 18-ին գումարված Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջանի անցկացման հատուկ ընթացակարգի մասին» որոշում, որով, ի թիվս այլ հարցերի, սահմանվել է հետևյալը՝ Ազգային ժողովի արտահերթ նստա-

շրջանի առաջին օրը գումարել մեկուկես ժամ տևողությամբ երեք նիստ: Առաջին ընդմիջման տևողությունը մեկուկես ժամ է: Երկրորդ օրվանից, յուրաքանչյուր օր, գումարել մեկուկես ժամ տևողությամբ չորս նիստ: Յուրաքանչյուր ընդմիջման տևողությունը՝ կես ժամ:

«Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի՝ «Արտահերթ նստաշրջանում հարցերի քննարկման կարգը» վերտառությամբ 40-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ «Եթե արտահերթ նստաշրջանի օրակարգում ընդգրկված են միևնույն հարցը մի քանի ընթերցմամբ քննարկելու մասին հարցեր, ապա մինչև դրանց քննարկումն սկսվելն Ազգային ժողովում քննարկվում է այդ հարցերի քննարկման հատուկ ընթացակարգի մասին նախաձեռնողի(ների) կողմից ներկայացված Ազգային ժողովի որոշման նախագիծը, որով առաջին ընթերցմամբ ընդունված օրենքի նախագծի կամ նախագծերի փաթեթի վերաբերյալ առաջարկությունների ներկայացման համար նախատեսվում է **առնվազն 3 ժամ**: 18.06.2014թ. ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է «Մի շարք օրենքների նախագծերի քննարկման հատուկ կարգի (երկրորդ ընթերցմամբ քննարկումն առաջին ընթերցմամբ ընդունումից հետո 24 ժամվա ընթացքում անցկացնելու) մասին» որոշում, որում, ի թիվս այլ հարցերի, ընդգրկված է եղել նաև «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին օրենքի նախագիծը:

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ արձանագրում է, որ օրենսդրական գործունեության արդյունավետությունը երաշխավորելու տեսանկյունից հստակ կանոնակարգման առարկա պետք է լինեն օրենքների և Ազգային ժողովի որոշումների ընդունման ընթացակարգերը թե՛ հերթական և թե՛ արտահերթ նստաշրջանի /նիստի/ ընթացքում: Մասնավորապես, «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի 21, 27-29-րդ, 39-41-րդ, ինչպես նաև 51 և 52-րդ հոդվածների ուսումնասիրությունից հետևում է, որ արտահերթ նստաշրջանների /նիստերի/ դեպքում հստակեցված չէ Ազգային ժողովի հանձնաժողովների դերակատարությունը: Սակայն «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքի դրույթների սահմանադրականությանն անդրադարձը դուրս է քննության առարկա գործի շրջանակներից:

Վերլուծելով առկա իրավակարգավորումները և փաստական հանգամանքները՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ նստաշրջանը գումարվել է կառավարության նախաձեռնությամբ, և ՀՀ կառավարությունը, հաշվի անելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ Սահմանադրությունը և «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքը հնարավորություն են տալիս նախաձեռնողին սահմանել արտահերթ նստաշրջանի անցկացման օրակարգը և ժամկետը, համապատասխան նախաձեռնությամբ է հանդես եկել: Դիմող կողմի վերլուծությունից բխում է, որ առաջինից երկրորդ ընթերցումը՝ 24-ժամյա ռեժիմով կազմակերպելը խնդրահարույց է, սակայն, ինչպես վերը նշվեց, առաջին ընթերցմամբ ընդունված օրենքի նախագծի կամ նախագծերի փաթեթի վերաբերյալ առաջարկությունների ներկայացման համար նախատեսվում է **առնվազն 3 ժամ**: Այսինքն՝ առաջինից երկրորդ ընթերցումը՝ 24-ժամյա ռեժիմով կազմակերպելն իրավաչափորեն համատեղվում է սահմանված իրավական կանոնակարգումների շրջանակներում:

Ըստ դիմողի՝ վերաբերելի օրենքի ենթադրյալ հակասահմանադրականությունը, ի թիվս այլնի, պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ ՀՀ արդարադատության նախարարությունը սույն գործով քննության առարկա օրենքների առնչությամբ չի ներկայացրել համապատասխան իրավական փորձաքննության եզրակացություն: Մակայն գործում առկա փաստաթղթերի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ համապատասխան եզրակացությունն առկա է: Մասնավորապես՝ ՀՀ արդարադատության նախարարը, ի պատասխան սահմանադրական դատարանի հարցման, 16.03.2015թ. թիվ 01/14/2932-15 գրությամբ տեղեկացնում է, որ «2014 թվականի հունիսի 19-ի 02/4231-14 գրությամբ Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության կողմից պետական փորձագիտական եզրակացություն է ներկայացվել Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմ «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին»: Նույն գրությամբ տեղեկացվում է, որ հիշյալ գրությամբ համարժեք եզրակացություններ են ներկայացվել նաև սույն գործով վեճի առարկա մյուս բոլոր օրենքների նախագծերի վերաբերյալ: ՀՀ արդարադատության նախարարի պատասխան գրությանը կից ներկայացվել են համապատասխան պետական փորձագիտական եզրակացությունների պատճենները, ինչպես նաև

հակակոռուպցիոն բնագավառում կարգավորման ազդեցության գնահատման վերաբերյալ եզրակացությունը:

25. Վերոշարադրյալ դիրքորոշումները վերաբերում են դիմողի կողմից վիճարկվող նորմերի սահմանադրականության հարցերին: Միաժամանակ, ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ նախորդ իրավակարգավորումների համեմատ որոշակի դրական տեղաշարժեր ապահովելով հանդերձ, նոր իրավակարգավորումներում սույն որոշման մեջ արձանագրված ոչ լիարժեք կարգավորումները նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1142 որոշմամբ արձանագրված իրավական դիրքորոշումների դեռևս ոչ ամբողջական իրացման հետևանք են: **Օրենսդրական հետագա կարգավորումները համալիր բնույթ պետք է հաղորդեն խնդրի համակարգային լուծմանը՝** հետևողականորեն հաշվի առնելով նաև տվյալ հիմնահարցի վերաբերյալ ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ ՄԴՈ-1142 և սույն որոշման մեջ արտահայտած իրավական դիրքորոշումները:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 68-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի՝ սույն գործով վեճի առարկա 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի 28, 36 և 37-րդ կետերը, 5-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 7-րդ մասը, 9-րդ հոդվածի 10-րդ մասը, 13-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ, 5-րդ և 13-րդ մասերը, 37-րդ հոդվածի 3-րդ և 5-րդ մասի՝ «օրենքի 43-րդ հոդվածով» դրույթը, 39-րդ հոդվածի 3-րդ մասի երրորդ նախադասությունը, 40-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերության՝ «որոնց կազմը և առավելագույն չափը սահմանում է Կենտրոնական բանկը» դրույթը, 43-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերության՝ «ողջամիտ եկամտաբերություն» եզրույթը, 43-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ «ողջամիտ շահութաբերություն» եզրույթը, 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, 46-րդ հոդվածի 7-րդ մասի երկրորդ

նախադասությունը, 62-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, 62-րդ հոդվածի 6-րդ մասի երկրորդ նախադասությունը, 63-րդ հոդվածի 7-րդ մասի երկրորդ նախադասությունը, 67-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 6-րդ կետը, 81-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 81-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին և 2-րդ կետերը, 81-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, 81-րդ հոդվածի 7-րդ մասը, 81-րդ հոդվածի 13-րդ մասը համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ հաշվի առնելով սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

2. «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 68-րդ հոդվածի 1-ին մասը ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջներին հակասող և անվավեր:

3. «Կուտակային կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 44-րդ հոդվածի 1-ին մասը, ինչպես նաև 45-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը՝ այն մասով, որով տարեկան գնաճով ճշգրտված չափով վերադարձնելու երաշխիքը չի տարածվում նաև տվյալ օրենքի 9-րդ հոդվածով նախատեսված՝ Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից հատկացվող համապատասխան միջոցների վրա, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 1-ին, 3-րդ և 48-րդ /կետ 12/ հոդվածների պահանջներին հակասող և անվավեր:

4. «Ներդրումային ֆոնդերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-68-Ն օրենք), «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-69-Ն օրենք), «Եկամտային հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի (ՀՕ-246-Ն) 6-րդ և 10-րդ հոդվածները, «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-74-Ն օրենք), «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-76-Ն օրենք), «Եկամտային հարկի և պարտադիր կուտակային վճարի անձնավորված հաշվառման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-70-Ն օրենք), «Եկամտային հարկի մասին» Հայաստանի

Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-71-Ն օրենք), «Մասնկության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-72-Ն օրենք), «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացում կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-73-Ն օրենք), «Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը (ՀՕ-77-Ն օրենք), «Կենսաթոշակային համակարգի կուտակային բաղադրիչի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքների մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասը համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ հաշվի առնելով սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

5. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

7 հուլիսի 2015 թվականի

ՍԴՈ-1224